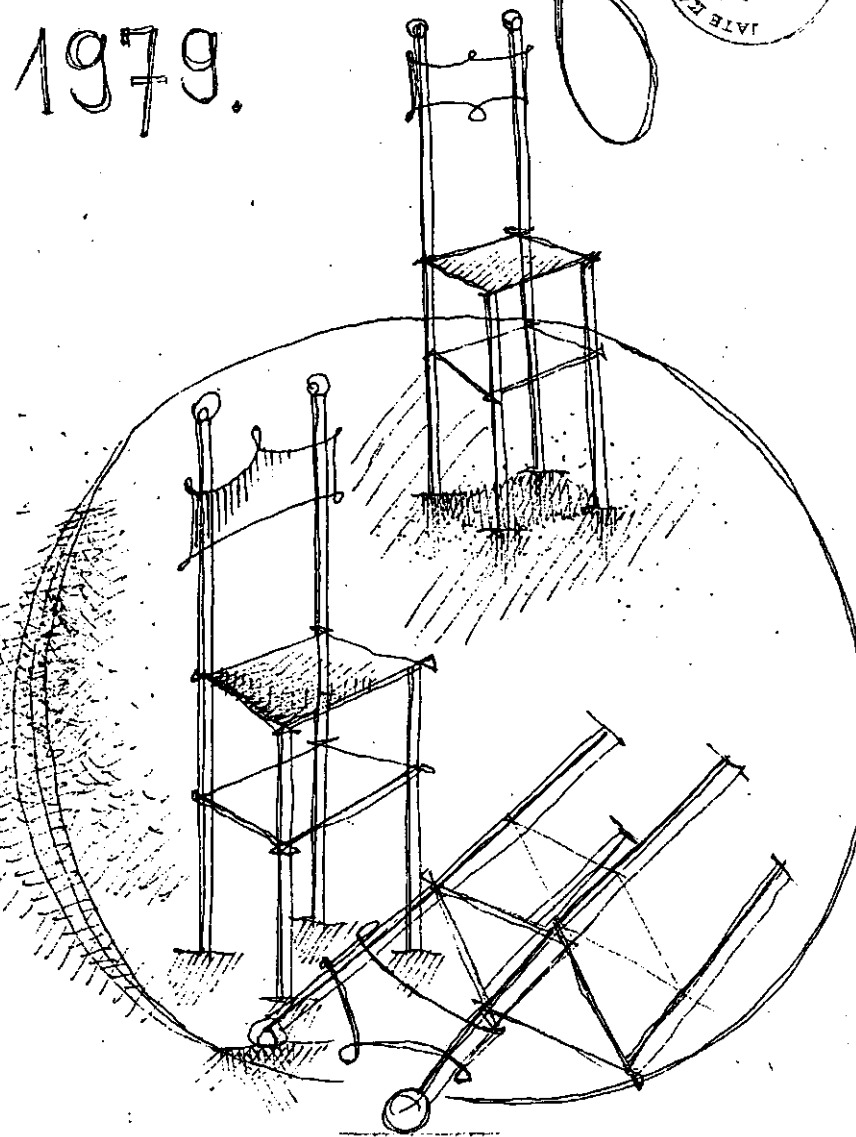

55877

55877 / 1214

Bölcsész
1979.

BÖLCSESZ

a JATE BTK KISZ-szervezetének
időszakos kiadványa

Főszerkesztő: Herbszt Zoltán
Felelős szerkesztő: dr. Ötvös Péter
Szerkesztő bizottság: Szőnyi György,
Kónok István,
Hévízi Ottó

Szeged, 1980. Május

Kis füzetünk példázni kívánja újra, mit tartanak épp irni-érdemesnek, miről gondolkoznak most a bölcsész alkotók. A gyűjteménynek ez az érdeme legelső nekünk: élményt s fontos tanulást ad, ha egy új generáció kezdeti, vagy éppen legelső alkotó jelzései rajzolnak előttünk világgépet. E világgép, természetesen, sokfelől determinált, - s az újfajta fogalmazás igényével, a kifejezés hagyományosabb formáinak kerülésével, de egyúttal az ily módon kibukkanó irodalmi kötfűdésekkel, akaratlan vagy tudatos mintakövetéssel együtt válik igazán jellemzővé. Jellemzi a világlátást, s jellemzi annak szuverén igényű kifejezését. Az összeállt anyagot kevésbé igyekeztünk stabil - vagy annak hitt - esztetikai elvek, elveink szerint alakítani. Arra gondoltunk, hogy az önkifejezés szokatlan - vagy éppen jól ismert - próbáinak mindnyájunk tanulására adunk helyt. A bizonynyal gazdag asszociáció-sorozatot kiváltó kisprózák elé csupán a meggyőződésünket a többoldalú, írótl olvasótl érintő várákozásunkat kifejező "Kisérleti próza" címet tettük. Bizonyosan nem kell kérnünk az Olvasótl, hogy lássa szándékunk igazát.

T A R T A L O M

ELŐSZÓ

HEVIZI OTTÓ: A folyó, Békétlen ikon, Irgalmatlan, A zuhanás /VERSEK/	3
---	---

VACSENYI IMRE: Portré, Leltár, Mint én hozzád, Miért?, Én /VERSEK/	7
---	---

K I S É R L E T I P R Ó Z A :

NAGY IMRE: X X X	12
Viviszekció / I.	21
Viviszekció / II.	22
I /mono-/ dráma	24
TARNAY LASZLO: Szcentrikus körök	29
SZÓNYI ETEKA: Egy hosszú mondat, melyben szó szót követ...	36

GRAFIKÁK

ÁRPÁS KÁROLY: In memoriam, Ha rejtezel, /VERSEK/	40
HERBST ZOLTAN: Héronkirályok, Az erdő csodái	43
Rigmusoló, Záporod alá fehéret /VERSEK/	45

BELANYI GYÖRGY: Átértékelések /VERS/	49
--------------------------------------	----

MŰHELY - T A N U L M Á N Y O K

SIMONFFY ZSUZSA: AZ emlékezési mechanizmus mint alkotási folyamat szinkron és diakron vetületben /Kádas Péter: Egy családregegyé vége c. művének elemzése/	52
SZÓNYI ETEKA: Egy közösség hagyományrendszerének strukturasszervező funkciója Kádas Péter regényében	73

SZIGETI CSABA: Kádas Péter: Leírás	92
------------------------------------	----

F O R D I T Á S O K

POLYAK ILDIKÓ: James Thurber: PREBLE úr megszabadul a fel- ségétől	93
--	----

SÓRES ANNA: Paul Fournel novellái: A türelem A tölgy Szürke gyermekkor	103
---	-----

Hévízi Ottó:

A FOLYÓ

diszsonett 16 éves

fényképem hátára

a folyó

ernyedő mozdulat KÉTSÉGtelenül élek
így nyilván mondhatom azt: BIZONY de amíg
tagoltan formálom a szót -- már peng a hid?
már elmozdult a part? -- sietnem kell félek

hogyan lesz időm pontosan befejezni
szóval kimondom: BIZONY eképp kizárom
a kételkedést /nem fontos milyen áron
nincs latolnom miért hogy annyi meg ennyi

még nem veszíthetek.../ szóval lássák: másból
van ki KÉTSÉGtelen -- hát kezdem "biz..." és már
hangosan kimondtam!

az egész család volt

lépre mentem arcom a víz alól néz rám
felémböknék ha némulok: "BIZONYtalan?!"
"Hisz kételye sincs még!" --
megborzong itt alant

a folyó

a folyó

fölött nem ítélhet a hordalék tudom
ám jelzi mégis ha lankad a vonulás
JELENLÉTe vádol /bucka/ -- valami más
ez... -- inog-inog a hid lassan féluton

leszek a gondolatban szóval RÉSZTVENNI
hogya gyalázat a sodratás se mentség --
ez rendben

de hozza mult nefelejcsét
a lomha víz ideje arra megfélelni

vajon lehet-e RÉSZVÉTLenül a jelen
része a létnek /és tovább:/ a szétterült
homoksziget immár valóban képtelen

ez árral perlekedni --

a pillér körül
eltűnődik a víz MAGAMMá rakódik
lassan a válasz aztán újra elold mint

a folyó

Hévízi Ottó:

BÉKÉTLEN IKON

És megágyaz magában az ágy
Egy nőalak sötét ikon
Gerinced vállad -- hiánykereszt
Szivacsot nyujt a fájdalom

Alku ez Kis könnymaszat és
patkánymérget kap az emlék
Im a dárda --

Aszályod belül:
homlokomba-égetett kép

Szücs lepedő simítva Vászón
Mintha tested rajzolná meg
Marad a szomjuság s a dárda
békétlen Békétlen

Ámen

Hévízi Ottó:

IRGALMATLAN

sötét kendőben áll a templom
összehajló kéz a boltozat fohász
köldökzsinórt szorongat minden asszony
gyűrött fotóra hurkolt
rózsafüzért

Hévízi Ottó:

A ZUHANÁS

ez a viasznyálkás tollcsomó
ez a véres embertörmelék
itt a földön
meg ahogy apró pihéket
borzol rajta még
az alászakadás szédülete

ez a csődület -- szörnyülködő
ide ide
fölhasítva jaj a magasság gyomra

igen
és emésztve már félig
a fej
a kar
a szárnyemelő lécdarabok
-- csak a viasz ehetlen
csak a szándék

bámész amőba a déli tömeg
de amint riadtan körülállják
sajnálatauk őszinte ravatal

mégsincs oly önkinző tekintet
ami
lassan
konokon
fölmenetelne
a végső sikoly
légüres folyosóján
ama égi párkány pereméig
ahonnan valakinek
immár
megérte a zuhanás

Vecsernyés Imre:

PORTRÉ

magánnyá zsugorodott
arc
a szem mandulavágásu
smaragd jégkorszak
s királyi méltósággal
tollászkodik az éjszaka
mint egy holló

LELTÁR

egy kettétört penge
egy elrozsdásodott kulcs
és széthullt merev körmök
és a létige
monoton szűkülése
akár egy parancs

Vecsernyés Imre:

MINT ÉN HOZZÁD

ugy öreg nénikék
ragaszkodnak sárgult
fényképeikhez butoraikhoz
vagy tolvajok a zsákmány
minden filléréhez

Vecsernyés Imre:

MIÉRT?

hogy egy félelmetes
kitakarózott
tűkreidtől taszitott percben
fogadhoz vert garas legyen

hogy kigyómarásos agyam
szótlán szitkot sziszégyve
káromolja korcs-tiszta
magány-veretű éltedet

hogy belüket lógató kukák
szutykos kapualjában
vonító ágyékomnak lökő
alamizsna testedet

ordítsd

miért

Vecsernyés Imre:

É N

én jó gyerek lenni
nem alám pisilni
nem bekakálni
soha nem kiabálni
csunya szavak néniire
én jó kisfiu lenni

én jó gyerek lenni
nem asztalt ütni
nem ablak törni
mindig csupa szép
suttogni néninek
én jó kisfiu lenni

én jó gyerek lenni
minden dióból szeretni
aput anyut
jandl bácsit szeretni
de a nénit legesleg
én jó kisfiu lenni

KISÉRLETI PRÓZA

Nagy Imre:

X X X

K. három hosszut csengetett, zsebredugta a kezét és várt. A nő/széthuzta pongyoláját/melle fölött/megnyalta/a száját/ajtót nyitott.

-...!

-...!

Becsapták az ajtót, csókolóztak. A nő/a reteszt helyére/ tolt. K., a nő fenekét tenyerében fogva, a falnak döntötte. A nő/ felvette a/ ballonkabátot.

K. üveg sört vett elő, megitta. Az üveget a szemétkosárba ejtette.

-GO!

Az istállószerű garázsban olaj-por-papirszag keringett a falak mentén, az autó érzékeny üveglapjai felé. A gumik szaga, mint négy lámpa, világított. Az ajtó záródik.

K. a csipő két dombját marokra fogja, a nő/dudol/ki-egyeneseedik/ apró tánclépéseket/tesz/sör/nyitó/etc.

-igyunk hogy legyen.

K. sört iszik/a nő/sört iszik/a matraccra dőlnek/K. kibontja a nő/pongyoláját/A nő/kigombolja K. nadrágját/K. a nő combját simogatja/a nő/ K.combját simogatja/K, keze végighuz a nő testén/a nő / keze végighuz K. testén/pirosodnak, a matrachból GÖMB alaku por-felhők ereszkednek, a homályban fűrészporszél támad.

A mennyezet négy szilárd függőlegeséből négy vörös sik a sin szerepe. Sárga csatornában érkezik a jég, az új szerkezeteit megmerítjük a kék öböl, a közeli acél-háló, a tizágu, köves csillag árnyékában. A víz szintiszta sarokkő a sarokban. Fényes féldarabot, negyedet rághatunk a narancs szüneteiben, percekét fűzve másodokra, karöltve kulcsokra, órákban gondolkodva szinte érzékelni hármasságaskodást, és látható rugalmas táblányi kenyérre siklatja ez érzed-késedet ez érzettükörccsapdáját, újra haladva földtől porcogó szivattyuhoz, mely a nemesfém, a féldrágakő, a csillámpala, a nemesgázok hibátlan utját tömiti az anyaelefánt óceánt behálózó belében s hatalmasan lüktet a tócsányi forróságban a méztől duzzadó hangyában, a gerincen kibomlott sip horgain, s ez végighasít a zsir áramain, a dugattyu átfut az árkon s lehető beomlás az érrendszer agancsára.

Keserű adagot tölt a velőbe, kellemesen lerészegedik a sokszoros illatozó pálmátővel, felpupozza nyelve alatt a kávét, és lebámul a korsószagura, megint leguggol a foszlott, barna füstig, a pillangós csontba pumpálja a szemcsés tálat, kemény husra szívja a dörszőlődő helyes kinocskát.

Heroínból helyezi keresztre a szemközt nyitott ablakot, a napból nyalábot bocsát a haránt billentyűre

a folyós kavics metszéspontjához, "messe" orrszarvu indítékainkat. Mindig egy jelzõt használva csak, pontosan, éjjeliedényesen, főfelkötõvel. Mert kifülelte a zománc mohát a tömbön tulról. /Zuhog a fogpor a vénás elhelyezésben, a kagylók körül sistereg a sziklazöld rózsa, unja már a jelenidõt, pozíciót cserél im a kukac is RimbaudUr selyempaplanos hasiján s teletömünk minden végződést, végbelet, véges világegyetemet, vég vásznakát, véget, végszót, végtelent, /végtelen sugaru kocsonyával teii küblit, amibe méheket dobáltak valaha/, végvárat, ahonnan zöld hussal enyvezett levest öntünk a lufarkos ellenségre, és krétával írjuk fel a legesleglehetetlenebb e betüs szót is, végleletet /õt, aki már a pólyában is gemkapcsokkal álmodott/, végtagot, végét,/vége/.

Fülös tejet öntsünk a reflektorra, használjuk ki a táj horpadásait/szökellés félfelfelé/, kivédeni a támadás függõhid-nevü, átejtés-nevü, kuckó-nevü, harapás-nevü, szar-nevü nevét. Használjuk ki a széltében-hosszában szélességet, a terjengõs 3,5 irányt, legyünk sarkosak a dombhoz, nagymérvüek a döglöttség héjjaihoz, legyünk azért jóllakottak, kinek hova-hovávaló, csipegeessünk, süssünk ángolnát, lakjunk az emeleten, a kutban csordultig a meszes viz.

-A cigaretta. megrebbent két ujj. között. mint. szél-foszlány. Lepotty. ant a. kékes hamu.

-BORITSUNK ÓNEDÉNYT A FÜSTÖLGŐ ZÁVÁRZATRA!!!

XXXXX

Ezt a garage-t kinevezhetjük ókorinak, a levegőt olaj- és izzadságszagúnak, az autót nevetségesnek, a matracot időszerűnek, a nő mellét helyénvalónak, K.-t korszerű konzervatívnak, a pohárban a bort vörösnek. Bekeretezhetjük a helyszint/a reggeli mosdásra kényesen/, felmérhetjük a dolog komolyságát, szikár figyelmünkkel meg nem feledkezve arról, hogy e személy mértéktelenül partikuláris, és megnyilatkozott. De ne térjünk a tárgyra. Nevezzünk meg.

Nevezzük meg a nő fordulatait hosszú combjain, a tapintatosan fehér feneket, lábujjait a körmök alatt, a haját, a kigyózó csigolyát, ahol K. sétál fel-alá, nevezzük meg cigarettáját, a szájában tartott italt, a matrac és a nő hasának konstellációját, a nő vázlatos idejét, K. vázlatos idejét, a találkozó egyeneseket, nevezzük meg K. magányos orrmetszetét, a tat szélét, a fesztávot, K. fogai mögött a "fallikus nagyizolást" s a "néger vigyorgást". Miután a garage minden egyes

üres celláját megneveztük, /s miután K. felkönyökölt/
benépesíthetjük megalopolis modellünket. TEHÁT.

1. A zaj. Totális sárga villanykörte-parafrázist vizsgálunk: lehetőleg   pontból   pont felé haladva ellenőrizetlen szakítószilárdságu drótköteleteket feszítünk ki, tolóhullámokat bocsátunk épületek homlokára, krétából készítünk téglát, majd örökmozgó falat emelünk a hegységek köré/hadd nőjenek/. A kísérlethez nélkülözhetetlen az acél, a csillagmotor, a rakétatechnika, a beton kalapácsa, a Műanyag, s a megfelelően képzett szakember-gárda. A ZAJ TÁPLÁLÓ!!!!

2. A szag. Kísérletünkben bebizonyítjuk, hogy az "egyenemű" a "végtelen" szinonimája. BÜDÖS VAN.

a., A szalámi elemzésekor megállapíthatjuk a vadhus jelenséget.

b., A bűznek molekulái vannak, a bűznek halmazállapota, szigetecsoportja, mocsara, törvényes háztartása, szokása, költészete, körme, virtuális filozófiája, etikája, lába, fara, szuverén tágulási állandója van!
A SZAG IS TÁPLÁLÓ!!

c., A fémes ízű halak jelensége aszálykor a technicolor homokpartra vetve. -Főlfordultak az olajtól. N.I./

3. Az íz./A 2-es témával lényeges az összefüggés:
a száj és az orr szimbiózisa ismert./

-egy kopaszra nyírt, 14 év körüli, meztelen fiuval
füvet etetünk, a fiu víz- és rozsdázú füvet rág,
a porcelánhüvös orru tejfogakon szétfröccsen a zöld
lé, a kopasz fiu csukott szemmel izleli a vastag, ke-
mény füvet, a fiu lenyeli a túl korai ételt. /A háttér-
ben kíséreljük meg a Lysoform-szerű mosolyt./

-Indiánok hárttyás jéggel keveredett vizet isznak. A
viznek faggyú íze van. A szegénységnek füstíze van,
az öregségnek kacsasárga íze van.

-A fém pénznek sav-íze van,

-A nő/szájának almaíze van.

-Sajaat magadnak harag íze van.

4. A tapintás, A tapintás lényege a sérülékeny lapok
odanyújtása. Nyitás elhajlás homorítás domborítás
szorongás kifejezés gyönyörűség szurás vereség pa-
rabola.

Síkosság, mint hal, fényszelet, idő, kapcsolat, az
öntudat haladása, örömszerzés, kórház, 1959, aagyban
paarnaak koezt halni meg.

Érdesség, mint sebesülés, folytonos létező pont,
párosodás.

Ragacsosság, mint neon, ürülék, emlék, társaság, el-
idegenített szerv.

Símaság, mint gyanta, távolítás, elragadtatás az állat-
ban, a domb koordináta-hálója.

Hideg, mint kapu, tér, tengerészegyenruha, ezüst saxophon,
& tengerrész, a tenger mélysége itt, a hang keletkezése,
kék sik elhelyezése a tárlóban.

Forró, mint sár, csik, rács, etc. .

K. az ostromba tapasztalat rabja, ujjával szőrt babrál,
hust csippent, hadonászva felvázol, lassu körívben
letörli a rajzokat. A nő/száját kissé hátrahuzva ki-
villanó fehér sarokkal bólint; visszafelé nevet.

5. A látvány.

-Igen.

-Ha sokáig egy helyben kell lennünk, a körülöttünk
levő tárgyak falat huznak a szemünk elé: a sugarak
nem tapintják ki a színeket, nem csillannak meg a
szegleten, visszazuhanak, áttörik a lencsét és be-
szakítják a rózsaszín körmeit. Ide-oda rángatod a
fejed, szünet nélkül beleütközve az ezüstszürke, rög-
zített hálóba. A levegő szurós, szálkás hordaléka a
nyílásokban.

Lassan csuszva a töltésen. A Nap rovarokat őrjitő,
egyensúlyát vesztett, jelenléte. És a sár, ahová ha-
junkat igazítjuk. A karó, ahol K. megtalálható. A
zöld. Zongorahurokként a bordák alatt keményedő szárny-
tővek, a-csak-megrajzoltak, leírják az emberfeletti
nyolcasokat /881/ és magasságot.

A gitár vörös áramot hasít a lemezekből. A zene, test-
telen kés, kétrét hajtva a bordák fölött, szédül, a dob
üregékké szeldeli a helyet. A dob barna üregeket nyit
az arcukon. A homályban fűrészporszél támad.

UT POTERO, EXPLICABO, etc.

/narkománia: lásd "népbetegségek"/

K.: 28 perc szakszofon, 40 db cigaretta, 2 liter vörösbör, 1 nő, 1500 köbcentiméter fáradtság, 182 cm fáradtság, lábnyira 2 láb, kézközel 2 kéz, percenként 78 lüktetés, 71 kg fáradtság. 41 db cigaretta, 2,2 l vörösbör, 1 nő. Coc^o,bop,free. Coltrane, Parker, Mane, Davis. ...patkóbél, vastagbél, vékonybél, végbél... \$ 1,000 PER MONTH for captain... No income tax... Airtare and travel expenses refunded on arrival... free quarters and medical treatment... 60 days leave yearly... \$ 20,000 life insurance. Information packet revealing duty, area, map, service agreement, application form, pay schedule, medical certificate... \$ 5,00

42 db cigaretta, 2,4 l bor, 1 nő. Phoenix Associates Dept. S-I. Box 837. Arvada. Colo. 80002.

18 óra 14 perc 45 másodperc. Fáradtság. WANTED NOW!

MERCENARIES!

XXXXX

K. a motorháztető védelmében szétbontja a nő ruháját, hozzákezd újra, míg férjura^m ékszij-cserével foglaltoskodik. Bekapcsolja a rádiót, zenét keres. A nő izzad és liheg, K. ujjanyoma a hátán.

Nagy Imre:

VIVISZEKCIÓ / 1.

Megérkezett a cigánycirkusz. Kiöntik a fűrészport, vastagon; a sátrakat felfujják majdnem saját méretükre; a körhinta alá áll két napszemüveges, borostával kitápátázva - a következőkben ők ezek és csakis ezek lesznek.

A lövöldében megtalálható a bika: félmeztelenül töri meg és tölti a puskákat. Az erek betegesen sok kanyarulatot tesznek meg a karján. Egy sápadt, vasárnapi figurának ordít, aki löni akar a kifizetett jegyért. Szólni kell a tábor nőiről is. Az érett negyvenes a műanyagoknál cigarettázik feszülő kötött pulóveresen. A 17 éves sört ad a szomjazó everybodynek - jó szük nadrágjában virul a fiatalság. Több percen át lehet állni a sárban /mert nagyon lassan bár, de esik az eső/, sört venni, stb. Az a gondolat lapul, s ha eljön az ideje, kitarul és befogad.

Az eső persze tovább fog esni, s ez jelent is valamit; sejtet is mit, de ez csak egy gondolat, s félsz, hogy ez kevés lesz.

Az eső ezután is esik: s te kételkedni kezdesz minden jelentésben és minden sejtésben. Már félsz.

S mivel az eső semmi pénzért nem állna el, mindez folytatódik egyenesen és érthetően, te pedig szinte futva távozol, s arról akarsz meggyőzni magad, hogy ez az egész ugyanis unalmas volt /ami állhatatosságod s szorgalmad dicsérve, sikerül is/. _____

VIVISZEKCIÓ / II.

"Megteritettem neked. Végy magadhoz, kérlek engem is.

Úlj le asztalomhoz,"

A tér mérete 11×22 . A teret a játékból megszültő 3 fal és a tornác öblén visszhangzik szavam: "hermetikus tér".

Az idő mérésére a porba tűvel vésett perspektíva szolgál. A vésetekben levegő áramlik. A homok alapanyaga a márvány, formája por, tartalma üveg, célja a következő struktúra /itt: közbeiktatott hig levegő/.

5×3 a tényezők száma. Valamely halmaz folytonosan ismeretlen. Az ismeretlen változó.

x x x

"A formák mélye mohos. Jöjj ide, tedd tenyeredet a mélyedésbe, ujjaidon lélegzenek; a mohák hűvösek. Végy magadhoz a zöld öböllel. E tü-karcolásban. Így."

xxxxx

A kísérlet eredményes, A hibátlan, körkörös metafizika átvette az összes szerepet. Nincs Nap, nincs fény, nincs rezgés, nincs ütközés. Van megvilágítás, egyenes, önkioldó abszolútum. Hibátlan, körkörös ismeretlen, mely a létezés minden szögét, szögpercét, szögmásodpercét & stb. lezárja. Hibátlan; körkörös jelenvaló a semmi, a középpont a semmi, a koncentrikus körökön a semmi foglalja össze magát.

x x x

"Pérfi ül fatörzsháttal. Szénszerű testén gyűrűznek
a merev bordák, Nézd, tette az árnyéka. Hűsében két
társa: egy kő s egy kő. Végy magadhoz, két hold.
Vonzás nincs, csak gyűrűző piócák, szükséglet fél-
karéjban. Ez a boldogság."

XXXXX

Száraz; determinált volt a táj. A tudós jobbjaival
alkotta, de balja sem ártatlan már; a test izei ma-
gukba itták művét, nem fogják megbocsátani a töké-
letességet. /sit venia verbo/

x x x

"Itt nem csorog nyál az érdes, sávosa anyagokra.
Nyelvem alatt só pupja, az állat hátán csillám, rej-
tőzködő. Dél van. Ül le asztalomhoz. Végy magadhoz
moha rostján, ezüstneműmben. Megteritettem. Hallgasd."

XXXXX

Nagy Imre:

I /MONO-/ DRÁMA

-Arra az állatrágta arcra. Már alig emlékszem és a. Közelről meglőtt homlok csipkés gombjára. Sem a pörkölt vonások rostái közt. Ezek lecsorognak körmeimről a padlóra. Villámmal siklok a jelzőkövek mellett, de te. Egyenesebb vagy egy elméletnél olyan köpontosan. Lepergeted szemhéjvásznam mögött a sárga filmet a fenekedről öntött. Gömbölyű multról, ami duzzad. Mint a gömbviz-világegyetem az újabb cseppektől egyre inkább. Elérve aztán a határt ahol. Szétrobban mindnyájünk napja. Kivarrtad hát az ismeretlen körvonalu alakokat a képből? Óu szívzsomoru szívoszlop, amit mellkasoddal szivelsz. El. Ó két Ó karcsu állat melled mellett varrógép?-, zavarom bebujtom. Ouu kancsód is,;?! kikivarrod a képből---...---..... Mi marad Dasein-itt; ? ? ?!!! csak a KÉP rovarláb öltései,,, a zavaros,,, égen.

A Nagy AKT /Akárlak, Kivánságunni TEtemse/ körbeborozandón készül / !! rólad, Két csecs em/l/őd, két mű;anyag tapasz; s mivel cöcctartóbbann napzoll, fehérseggés, sápadtt, ajzotttt kebleidd hamvassa,... Megdjugytják! a gyertyákat,hu! ládd; felett, A Cigaretta ég;;; CigarettagHamutartóham. Millyen!gyönyörű! vagy!-hallik porhüvelyed felett. ///a porszemek a patkányokból készülnek a patkányok porszemekből készülnek

ittén ugrálnak a kis patkányok NEW YORK egy homokozó EZ
I dráma///

Fejed, pleasure, tőből ill.ó./oil/,orrból!,levágva,
mert,semmi, közöm,a,lelkületedhez,drágám,Baby & untos-
unt, ez,a,fordulat,már,az,őszves,helyeken,,,
Mostand pedig kifordítom a kesztyűt; ágálljon nemlé-
tező ujjain; Mindenből egy kicsit!; a kérdést kinozd meg!
Körbehullalak,ruzsával teli hamvvedred pezsegjen. Tiszta,
sárga,szirom,bubon,doboljon,forrjon,tüskék,csomó,habja,
hajadra, fusson,dörzsöld,fujjad,a,rozzant,hurlyukat,tedd,
a,málnás,bokrot,vizes,tenyeremre,gyujtsd,meg,a,gyertyát,
tűzeljen,be,veresse,le,a,szenet,hiszen,kisarkad,fejem,
a,hig,levegőből,hussal,érrel,tajtékos,vizzel,teleköz-
delve,a,szememen,a,pohárba,ahol,a,tegnapi,napot,szele-
telem,fel,s,két,vastag,ujjam,közé,veszem,a,délutáni,14,
órát,amikor

-d ide a kenyeret! Bőre puha,puha. Nem vagyok éhes.

Fordul a hűtőhöz bubu segge nekem szól lehajoll. Az ér-
hálózat tele van szuróssal. De elég részeg vagyok.

KÉRSZMÉG A melled az itthoni bluzban két mellvadász
mell a melletgeben körözve a melleket telimelliték a mellk
mellit. MondomNem. Szép mellhős nap van ma ma dolgoztam
de. ma a wöcö paperra irtam ma és ma kitettem a budoárba

111. slóziiba ma ma és a párom el fogja ma ma használni mert ma láthatatlan tintával irtam ma de egyébként is. És tényleg vala szintelen a célzómb pedig beállta vala a célzott mellalakra. Ölembe ültülthullt párom. Mi az ábra mostanság? NÉLÉGYHÜLYEMIÉRTde közbevágtam egy cuppanóval cuppantisztáztam a situationt /szubj, kiindulva érzelmi megnyilv. szemszögéből lsd: gzsztncizms/ s egyben a vaskos combot megmarkolva realizálom páromat az asztal mellett a széken az Urj. 197... évének jun. havában. A szappannal hogy megmostam felhaboztam a virágját a kádban pirosra lugoztam habossát a bálnabubot. Kedves arca páromnak mint a meglékelt friss dinnye s izleld uram a tököst. Elindul az egészszélelőttgépetelt ujj a bugyi vizét hasítja az ötös Clipper a teaverseny Starja! a háromcsillagos örökifju savóbika salakCrossvörsőnyző vörsőnyajtóján!!! uff.

ÖHMMMMH Kicsit széjjelrezzen a lába. Félgőzzel a konyhaheliségbe S z a h a r a-üzem. A Felgyerüinkmell Clipper most merészen előnyre törekszik az igazi, vérbőlű SAWMENgyerök Finger kapitány szerencsecsillagja alatt. Hej, fel, fel, fel, Felgyerüinkmell, Hajrá, Teddrál-hallik a lelkes és népes szurkológárda rivallja! Finger captain megcsippentette istenlába farka hegyit, Igazi SAWMENgyerök, fenegyörök, belevaló!

KiGOMBolja.Ma fürdőt veszünk újra. Mint összevarrt
elődeim sora. VÁRJ Ssssmssshss. A bluz. Clipp.A viz-
csap. Zrzzrzzrzzr. A cippzár. SSMMSSM. A nadrág. Lan-
gyos vizsugaru felsőtested. Dzsiouupkt -az első szög
lulululu /vérérvére/ Dzsiouupkt-a második/lulululu/
Dzsiouupkt a harmadik Lulululuvérérvére &&&. & így to-
vább a székre feszítve. A derek,a mall,a keldok,a vill,
a hes,a csape.

Bitvin clipper kihasít,visszavonul. Vedd le az álarcot!
Vedd le! Vedd le! Leemelem, Alatta ugy. Vedd le az ál-
arcot! Vedd le! Leemelem. Alatta ugy. Vedd le az álarcot!
Vedd le! Leemelem. Alatta ugy.gyanugy. Vedd le! Alatta
ugy.gynu. Vedd le! Alattomgyanu.gy.Alattomosgyanualatta-
ugyveddleazálarcotugyanugyazalattomosgyanugy. Kancsika
kiszállt a játékból fölkel bitvin clippert és finger
clippert helyére tette felvette a leesett piciny pat-
kányokat egy ronggyal az asztalról miután felöltözött
s én ur lemosdott:mivelhogy mitmerhogy. Főleg ha még
életetpárja is van nekiyje.

A tigris verse:

Az tigris menvén

Roppog az avar

Fűszag van

Reggel van és

Nagyon éhesek vagyunk

Ellopok mert kikorog

A hasunk

Egy követem van

Az én kezemben van

A követem fehér mert ki van száradva

A követem egy szívtonna

Teli szíva szívmozog

Szívreszítja szívhátát

Szívibe szív dobog

Szívben szívbenne szív

S csakugy szívileg tiszta szív

Továbbá szív s szívbe szív

A követem megissza mind a

Vízet megissza mind

A követem a földet mind a

Földet bekapja mind

A követem tesz a városra

S a tigris menyén

Roppog az avar

Fűszag van

14 óra 60 perc 00 másodperc.

Tarnay László:

EXCENTRIKUS KÖRÖK

Az égő kocsi a tűz. A tűz az egyik őselem. A tűz mágia, a tűz szenvedély. A tűz piros égdarab. A tűz lángoló seb Kelettől Nyugatnak. A tűz gyökér-forróság. A tűz Krisztus, a tűz forradalom. A tűz máglya és hold. A tűz Diána. A tűz az önfeladás, a szabadság. A tűz a birtoklás. A tűz a négy kerék. A tűz Ixion. A tűz Phaedra és a tűz Hyppolitos. A tűz HELIOS. A tűz az égő kocsi. A tűz egész multunk, mely perzselőn átkerekezik rajtunk s bőrünkbe süti lángnyomát. A nyomok behegednek, de el sohasem tűnnek. A nyomok az akaratunk. A mult eleven láng. Perzselő déja_vu, nem számít megtörtént-e, mi magunk azzá tesszük. És nincs tovább. A láng soha-meg-nem-írt zene, a tűz soha-el-nem-játszott zene, mert a zene a HALÁL. A halál ezüstruha. A halál Medeia. A halál ajándék, melyet boldogan öltesz magadra, szorítod vággyal teli testedre. A halál köpönyeg, melynek a titka a tűz. A tűz, mely felgyújt; a vér a láng. A halál Nessus, a halál hit és bizalom. A halál a kinyújtott kéz, a vágy, a kérdés, az anyai szeretet, a szerelmes ölelés.

A HALÁL A TŰZ A VÉR A KERÉK A NAP A HALÁL A MEGVADULT LOVAK
- Vajon Phaedra örült volt, amikor Hyppolitosba szeretett?
- Nem hiszem, ha ismerte az önfeladás képességét. Nem hiszem, ha vágyott az önmegismerésre.

- És vajon a lovak mitől vadultak meg?

- Phaedra álmot bocsátott rájuk, mely során azt hitték, hogy Hélios szekerét huzzák. De ettől akkorára növekedett a boldogságuk, hogy már-már emberi lényekké lettek, azonban szervezetük nem bírta a megterhelést...

- Ezek szerint Hyppolitost Phaedra ölte meg?

- Meg nem ölte, de pusztulásának az oka kétségtelenül ő volt.

- És Hélios lovai, amikor Phaetion fogta a gyeplőjüket, miért bokrosodtak meg? Tényleg Zeus villáma miatt?

- Nem, az igazi ok az anyai szeretet volt. Azt hitte becsaphatja őket, elhitetheti velük, hogy nem a fia ül a férje helyett a bakon. A lovak rájöttek, végre egyszer tombolni szerettek volna...

Párbeszédük egyre zavarosabb, kuszább, mások számára érthetlenebb lett. Anna már bátran kérdezett. Vágy és valóság! - ugyanannak az éremnek a két oldala.

Egy balettáncos könnyedségével libbent át egyik világból a másikba. A pénzdarab pedig csak egyre pergett tovább. Mind gyorsabban, mind fékevesztettebben. Tombolt, szédült, kavargott mint a bugócsiga; összezavarta az időket és színeket, észet és értelmet, létet és létezést.

- Az apám egy óriási bugócsiga- ... vagy talán nem is volt apám.

Nevetett.

- Legszívesebben falhoz állítanám őket - és a többi asztalnál ülőkre mutatott - mind, egytől egyig.

Hadd lám, van-e köztük valaki, aki megérdemli az életet?!

- A művészetet.

- Tessék, hogyan?

- Mondom a művészetet. Aki megérdemelné a művészetet. Hiszen te nem az életről beszélsz, hanem valami másról, ami felsőbbrendű az életnél, valami masszáról, képlekeny masszáról, amit a kényed-kedved szerint alakíthatsz, nemugy, mint az életet, ami szilárd, kemény mint a kő, börtön-foglalat mint a zárvány.

- Igen, a zürzavar. A harangok. Szeretném, ha szólnának a harangok, amikor meghalok. Ugye szólni fognak, megígéred?

- Istent kérjed, talán ő megígéri. Én semmit sem tehetek. Semmit.

- Könyörtelen vagy.

- Nem vagyok az. Ember vagyok. Nevem van, testem, lelkem, végtagjaim, amelyeket mozgatni tudok -

- és arcom, amelyet eltakarsz, arcom, amin apró kicsi lyukakat vájsz, hogy kilássál rajta, és a szemeid -

- Nem, már nincs arcom. Csak két óriási szemem, ezt hagyom neked örökbe!

- Veszélyes örökség.

- Veszélyes, de megéri a veszélt.
- Isten szemébe is veszélyes belenézni.
- De az a szem óriási. Isten szeme mirxoir excentrique.
Ha lesz egy tükröm otthon, Salvador Dalinak fogom elnevezni. - De sohasem lesz. Én vagyok Salvador Dali.
Tegnap olvastam, hogy valahol feltártak egy őskori sirt. És fantasztikus módon a kiásott csontváznak két feje volt ... igen, jól értetted, két feje, azaz koponyája, de nem egymás mellett helyezkedtek el a gerincoszlopon, mint várná az ember, hanem egymásban, egyik a másikban, akár az orosz babák, tudod, amilyen neked is volt. Persze a külső koponyaréteg már majdnem teljesen lekopott, de a belső ép. A külső megvédte. Még nem tudják vajon két embernek számít-e, vagy egynek; a szíami ikreket is kettőnek tartották, ám akinek például két szíve volt, de a többi szervéből csak egy, azt nem. Gondolom, majd évtizedekig elvitatkoznak, jó téma, nem? És torka szakadtából nevetni kezdett.
- ... mint az orosz babák, hát nem nevetséges. Ki tudja, lehet, hogy neked vagy nekem, vagy annak a vörös képűnek annál az asztalnál is két koponyája van, illetve két réteg ... mint az orosz babáknak.
- Csak azt tudnám, miért nevetsz ezen?!
- Miért? Mert ez feltétlen reflex az emberi pszichében.

Erre nem lehetett mit válaszolni. Anna érezte, hogy nagyobb intellektuális erőfeszítésbe kerül követnie a beszélgetés logikáját. A szavak intuitív lehetőségei voltak egy játszma-végi dialógusnak. Ez már az írásjelekbe és hangalakokba zárt értelem utolsó mocska volt. A csontokból kiszivott velő. They were not afraid of Virginia Wolf.

A vendégek fokozatosan megfogyatkoztak, már csak ők ültek félig-elfogyasztott italjaik mellett. Az idő egy pohár itallá lett szemükben és ők a legvégsőig próbálták meghosszabbítani ezt az időt. A lehető leglassabban kortyolgatták. Minden korty az ÓRÁHOZ vitt közelebb. Kétszer találkoztak, vagy tizenkét-szer; százszor, ezezszer?! NEM. Csak egyetlen egyszer. És meséltek, meséltek, ameddig birták és amenynyit bele birtak szorítani ebbe az egyetlen találkozásba, a végső konfuzióba.

- Szerinted igaza volt Raszkolnyikovnak? Ha most hazamennék és lepuffantanám a szomszédunk fiát, tudod, amelyik nemrég nősült, amelyiknek az autója van, és azóta se lát, se hall, csak azzal bibelődik, mossa, szereli, felboncolja és összevarrja valami soha-nem-lankadó energiával - mit gondolsz, mennyit kapnék a gyilkosságért? Tíz évet, vagy talán halált? No nem előre eltervelt gyilkosságról beszélek, de nem

is egy napsugaras, szemvakító kakas-elsütő pillanatról, hanem a h u m a n i t a s-ról, mely az idióták keresztjét cipeli a hátán ...

- A halál oka a ritmus, érted, a ritmus.

- A ritmus. - visszhangozta gépiesen, mert az agya még mindig Raszkolnyikov keresztényi penitenciája körül ólálkodott. Lassan közelítette meg, óvatosan, mint a tigrisvadász az áldozatát, miközben egyre kisebb sugarú köröket ró, hogy a legbiztonságosabban vegye célba a szemét.

- Az élet oka a ritmus. A lét oka a ritmustalanság. De én nem létezem és létem oka mégis a ritmus. Akkor hát létezem-e vagy sem?

- Az i t t -ben és a m o s t -ban csak számomra létezel, és ettől fogva önmagad számára is, mint Raszkolnyikov a gyilkosság után és Szofia a vezeklése után ...

Még egy perc és végérvényesen elválnak. Tudták, mégsem akarták elhinni. Hát összeállt a mozaik, életük hatalmas mozaikfreskójából már egyetlen apró darab sem hiányzik?!

Hát ez az a pillanat?! Ez az ostrom-utáni éttermi pillanat, a tányérok ételmaradékaival, a félig-telt sörös-üvegekkel, a leöntött abroszokkal, a kifordult-végtagu székekkel, s az elgyötört arcu kísértet-pincérekkel.

A néma tányérzörgés az örökkévalóság. A székek a kiszökkent idő. Kétségbeesetten keresgéltek a poharuk mélyén egy utolsó csepp ital-maradékot. Már régen

fizettek, már csak asztalt-bitorló vendégek voltak egy William Shakespeare által elrendezett étteremben. A végső konfuzióban. Anna ujjaival péppé nyomkodta szél-jel a kenyérmorzsákat. Kásás-szinű, foltszerű alakjuk megkocsonyásodott idegsejtekre emlékeztette. Beszélgetésük észrevétlenül tárgyasult Anna e mit-sem-sejtő póttevékenységében. És e pépes állapotban elkenődött emlékezetük terület-asztalkáján. A pincérek fehér köpenye sápadttá, viaszszerűvé változott és elkeveredett a leszedendő abroszok piszkos sárgájával. Lassan minden kontur elmosódott s az esti szürkület, a bűnözők jól ismert hive, hódította meg a termet, mámorosan. És a székek férfias zörgése tiszteletet parancsolt a még itt-maradottaknak; valaki nekilátott, hogy helyreigazítsa őket, precizen, pontosan.

Szőnyi Etelka:

EGY HOSSZU MONDAT, MELYBEN SZÓ

SZÓT KÖVET...

Telik-mulik az idő újból szombat-vasárnap aztán ismét hétfő ez a rendje a rendeltetése /hogy közelítsen és távolítsa egymástól dolgokat hogy más-más viszonylatokba helyezzen bennünket hogy tereket nyisson előttünk folyamatosan és megállíthatatlanul -- virágzóan-illatos tereket nyálkásan-szürke szikrázó-csend-fehér aranybolyhosan-meleg-barna tereket/ és én hetekben mérem az időt mint mások a csecsemő korát de az én idő-csecsemőm nagyon rövid életű csak egy hétig él utána vége és születik a másik vagy talán nem is a másik csak önmaga újjá-ujból és már úgy van hogy megint halni készül anélkül hogy a legfentebb térségek valamelyikét is megnyitotta volna előttem /hogy új szépségekre a szemem ismeretlen hangokra a füleim zseniális gondolatokra az agytekevénységeimet tette volna érzékennyé/ hát szeretnék egy madzagot kötni a nyakamra megcsomózva és átengedni magam a szorításának s tenném is ha nem kellene ilyenkor mindig igenha erőteljesen sirnom ha nem rázná egy kifürkészhetetlen valami a vállam és fogná le kezeim elémtartva saját husz éves életem /cca 1038 hét - igyekezzünk hűek maradni egyéni idő-

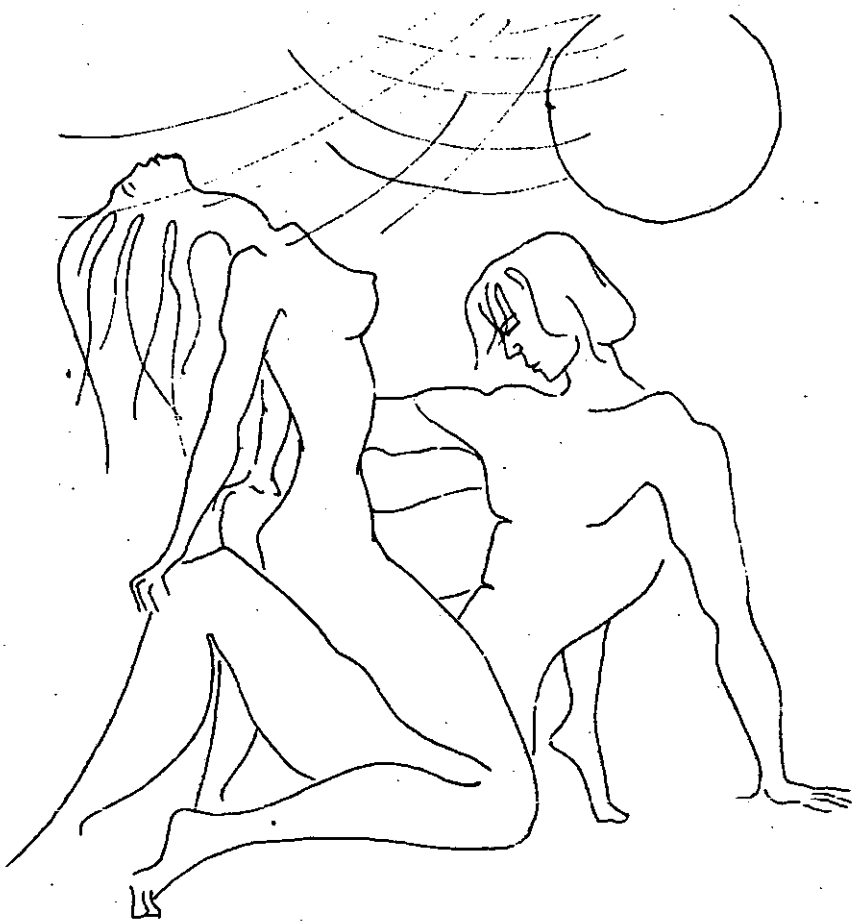
számításunkhoz/ hogy kapaszkodjak belé s tenném ha nem türemkednének elő emlékszféraimból hófehér és fekete billentyűk érintései ujjaim hegyén egy ecset karcsu simasága egy-egy toll sokszor értelmetlen-engedelmes futkosása a papíron és hasonló ilyenek nem megfélelmezve olyan szentimentálisnak tűnő dolgokról sem mint egy-egy szempár kirajzolódása lelki szemeim előtt valamint kezek melegének érzékelése a multból /mondhatnók egyszerűen: ha rozsdásan nem sírnák életre magukat emlékeim/ mert az emlékek mindig magukban hordják a lehetőség ígéretét is az ismétlődés lehetőségének sőt a tökéletesedett megismétlődés lehetőségének ígéretét és ez a vigasz de ugyanakkor ez a remény is és ebben fogamzik az akaraterő és az élet akarása és a már akart és kívánt élet megtöltése erőnk s bátran mondhatjuk emlékeink szerint igen mert a mi logikánk silány ahhoz hogy lássuk a végcélt hogy felfogjuk idő-tér végtelenségét hogy kihámozzuk magunknak az abszolút-értelmet és néha azzal szórakozom hogy megpróbálom más emberek helyébe képzelni magam kutatok a lelkük általam ismert bugyraiban felfedező utra indulok és igyekszem összerakni tényanyagot fantáziát és tapasztalatot megkísérlem eggyé forrasztani e három tényezőt /mint a kisgyerekek mikor házat építenek meg alagutat meg hidakat összerakós játékokból s ahogy lányok illesztik naivan éppé az ezer-darabra-tört kedvenc kávéscsészéjüket ami sohasem lesz tökéletes/ vajon ők

mibe kapaszkodnak hol a cél és milyen a töltelék ami megtermékenyít és értelmet ad de meg hát néha szeretnék a Kedvesem asszonya lenni helyet cserélni vele ha volna rá mód élni az én életem az ő helyében vagy az ő életét ezt nem tudom pontosan mert ez olyan mint egy amőba megfoghatatlan bizonytalanság valahol lebeg a lehetőségek között jóllehet beleképzelem magam öbéléje ami fals mert ő biztosan nem úgy él és én is másként élnék Kedvesem asszonyaként mint ahogy elképzelem és ilyenkor óhatatlanul eszembe ötlik vajon ő nem cserélné-e szerepet szívesen velem nem lenne-e boldogan Kedvesem kedvese de aligha hiszem hiszen ő már egyszer átélte azt amit most én életem át és most éli azt amiben nekem sosem lesz részem ő az ő gazdagságát a nyugtalansága mélyén itt ott szunnyadó nyugalmat nem adná az én megtépett szerelmemért és nem adná a végtelenben eluszó finist a nagyon is markáns végért ami az én jogos tulajdonom demerthogy ilyenkor mindig óraketyegésre riadok és arra eszmélek hogy a délután esti sötétbe olvadt meghogy telik-mulik az idő és közeleg erőteljesen a markáns vég /ami nem feltétlenül a halállal azonosítandó de még csak nem is szerelmi kapcsolatom végével ez csak olyan általánosságban emlegetett vég s ki-ki helyezze el ízlése - tapasztalata és emlékei szerint képzeletében/ mert ugye ilyenkor szeretnék spárgát csomózni a torkomra hát jönnek az em-

lékek rozsdásan-sirva hogy lesz ez még emigyse is mert
miért ne ismétlődne máskor is e furcsa folyamat meg-
nyílt előttem egy eleddig kevésbé ismert és ritkán
kifigyelhető térség körteillatot hintve szét maga
körül.

IN MEMORIAM

FEHÉR RUHÁS LÁNYOK JÖTTEK

PACSIRTADÖGÖT SODORT AZ ÁR

BOMLÓ HAJJAL LÁNYOK JÖTTEK

FEHÉR RUHAIKAT PACSIRTANYELVEK

OSTROMOLTÁK RAJZÓ MÉHEKKÉNT

sírmárvány csontod

szélhegedű hurja

SZÁRAZ PACSIRTANYELVEK KERINGTEK

ÉS JÖTTEK A FEHÉRRUHÁS LÁNYOK

ÉJTELEN FÉNYBEN

LÁNYOK FEHÉR RUHÁBAN TÁTOTT SZÁJJAL

NYELVNÉLKÜLI ÜRESSÉGBŐL

dies irae VILLÓDZOTT

JÖTTEK FEHÉRRUHÁS LÁNYOK

KITÉPETT NYELVEKEN TAPOSVA

SZÁRAZ PACSIRTANYELVEK HULLÁSÁBAN

KIBOMLÓ HAJJAL

CSATTOGÓ FEHÉR RUHÁBAN JÖTTEK

mindig fehérruhás lányok

Árpás Károly:

Ha rejtezel

lenge lány a nád

zsombék lesz hazád

éles

vérre éhes

a sás

	t		f
	a		u
pikáig	r	a	t
	t		á
			s

belésimul

pup a föld a hátán

ázik

fűszálak rétek haján

hangyaraj szánkázik

Herbszt Zoltán:

HÁROMKIRÁLYOK

Isten dagasztott kenyeréből
egy falás vagyunk
éppugy mint a fák
melyek sirunkon nőnek,
hogy hideg őszökön
betakarjanak levél-tenyerekkel

Lábnymunkban
fészket rak a szél
mi haszna, hogy erre jöttünk
ha ritkán szálltunk meg embereknel?

A bölcsnél csak a bolond bölcsőbb
gyere mindég napkeletről,
ha király vagy keress két társat
s amerre a csillag lehull
egy aklot találsz, ha még
nem égették fel a zsoldosok

S ha felégették
hidd el nem kár.
Eggyel több megváltó ugysem
akadályozza meg, hogy egyszer
te is egyedül maradj
utak keresztjére szögezve

AZ ERDŐ CSODÁI

Tavaszi

Bár gonosz manók
a meséket összetörték,
azért csak kérdezzétek meg,
vajon tesznek-e
gombakalapot a törpék,
ha málnaeső hull
biborszirom arcukra.

Nyár

Rókavadászat, de rég volt!
Bánatosak is a nyulak.
Vörösbundás alkony
hasal tanyájuk előtt,
álmaik bőrét hold
agyara tépdési fel.

Ősz

Csöppenj vértelen levélre
ősz harmatbogár.
Végig sem másztál rajta
s a levél földre száll.

Tél

Rosszkedvű vadkan kotor a fák alatt
eres szeme figyel, arcod
pókhálós ágak mögött.
Magad is vad vagy,
télben kószáló,
lépj csak az erdőszél felé,
bokádba harap a hó.

A legénynek nincsen nevi

se nevi, se becsületi

A legény az mind daliás,

cifra inges, cifra gatyás

Legényen a lány csak nevét

görbe legény, minek szeret

De a leány mindig csalfa

könnyen libben szoknyaalja

Begyesen járnak a lányok

renget-ringat a szoknyájok

Szűrös, csizmás, nagykalapos

a legény az mind nagybotos

Szines pártá lányfejekén,

lekerül ha férjhez megyen

Kinek szoknyája nem szakad

mindétig csak vénlány marad!

Herbst Zoltán:

ZÁPOROD ALÁ FEHÉRET

Szeretnék aludni friss fehérségben

hó és gyolcs ,

a melled télen

és számba tömném öklömet

mint a megijedt

sírni sem merő gyerek

záporod alá feszület-tartásban állnék

de csak hold köp rám esőt

villám gyujtogat

hová futnak velem megvadult

lovak?

HŐŐŐ! megálljatok!

nem égnek még a záporok

hogy koponyám már csak jel legyen

szénnél nem fehérebb hamleti

rejtelem

Nem égnek a záporok

csak felverik a halott

mellében a csendet

ő kiáltozott

Belányi György:

ÁTÉRTÉKELÉSEK

Választás válasz és halasztások
Válaszként választott hallgatások
Trással létre: esetlegesség -
Tisztuló homlokod ivében az
Európa-térkép:

fölkéklő határok   Mig időmben
eltéritett tér lebeg köröttem
fordít az ember semmiből csöndet:
madár fegyelmezze csuklóját itt
vagy tagadást röptet

a dolgok és mondatok rendszerén
Rejtsen bár téged törvénybe az én
egy szent hiány kupolája alatt
ikonná nem imádsz már Máriát
sem Krisztussá halat

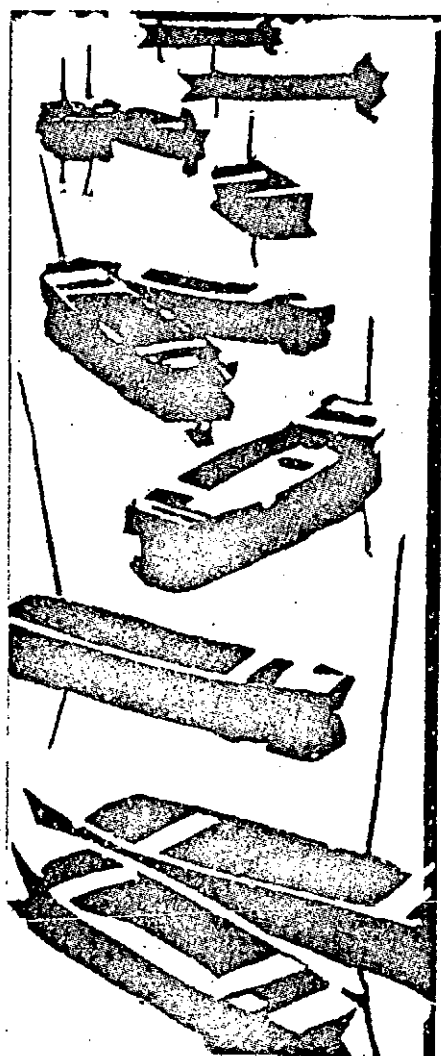
Fájnak és fáradnak most a formák
Vizre az eget hajókkal vonták
Csillag-partra siklik a gondolat
/és viszonyok szétzuhanó síkján/
az anyagba tolat -

azonosság ring a kinti körben
Szavak konturja itt e tükörben
Nyílik az iv igazít magához
s görcsbe nehezül szárnyadon ami
ott benn meghatároz

Szél provinciázik mellre roppan
Allok szabadságomért a sorban
Választok asszonyt - válaszul hallgat
Kaparász egy sugás: szó nem vész el
de átalakulhat

Zöld könyvbe irtam mi bennem titok
csöndből mit át magammá fordítok
Embert végtelen dallam intonál
s lejtí a szépet halasztott versben -
Lapszálen jegyzet áll:

/voltak és vannak most elmerülnek
lesznek a vannak s voltakat tűrnek
írásra létre itt egy a próba
homlokod terét iveli idő
tisztul európa/

Simonffy Zsuzsa:

AZ EMLÉKEZÉSI MECHANIZMUS MINT ALKOTÁSI
FOLYAMAT SZINKRON ÉS DIAKRON VETÜLETBEN

NADAS PÉTER: EGY CSALÁDREGÉNY VÉGE
CÍRÚ MŰVENEK ELEMZÉSE

Az emlékezés a lélekállapot egy formája, melyben a tárgyak egy független időszíkon vetítődnek ki. De a mű átlépi az én-regényt, a tudat-regény kereteit azáltal, hogy a lélekállapot változása mint folyamat nem korlátozódik a szubjektum belső zárt világára, hanem áttanszponálódik a történetiség síkjára, miközben felvetődik a generációk egymásmellettségének és egymásutánosságának a problémája, valamint az eredet kérdése, a származás, mely erősen a keresztényszidó mitológiában gyökerezik.

Racionalitás és irracionáltság harcának során lehetséges világok lehetséges körei rajzolódnak ki a jelen világ mellett: játék-világ, tárgyi világ, mitosz-világ. Ezeknek a világoknak a keresztetződési pontjában áll a főhős a maga emlékezési mechanizmusával, mely különben a regény gondolati mozgásának és formai strukturájának összekapcsolódásában mint organizációs elv lép érvénybe. Különösen akkor lesz ennek a megállapításnak igazságértéke, ha ezt az emlékezési mechanizmust a legáltalánosabb értelemben adjuk meg, túllépve a gyermeki pszichikum szelektáló és emlékezési tevékenységének ilyen vagy amolyan fejlettségi fokán; azon az egyszerű tényen, hogy mire és mennyire képes egy gyermek visszaemlékezni. Ez csupán a szinkroniát adja ki, melyet technikailag finoman szerkesztett montázsként értelmezhetünk. De a művön belül a diakronia is jelen van, tartalmi vonatkozásban, mint a felnőtt-világ tudatos, racionális szelekciója. Tágabb értelemben

tehát a mult hatalmas dimenziói is beletartoznak a diakrónia fogalmába. A nagyapa erről így vall a regényben: "Az ősöknek még meghalni sem volt idejük, még élnek, itt élnek bennünk. Az ősök, az más idő. Megfejtethetetlen idő."¹ A szinkrónia síkján gnoszceológiai problémák - a gyermek tudata reagál a világra - a diakrónia síkján pedig ontológiai problémák vetődnek fel; a nagyapa a történelembe vetíti saját létét. Tehát ez a két sík az egymásbafonódás mellett is jól elkülöníthető a gyermek-főhős és a nagyapa személyében. A kettőjük közti láncszem az apa, de nemcsak konkrétan a család viszonylatában, hanem a játék-világ és a mítosz-világ viszonylatában is. Regénybeli funkciója összekötő kapcsot képezni e két szféra között. Csak néha-néha jelenik meg a családban, s valami különös titokzatosság lengi körül, nemcsak a gyermek, hanem a nagyapa tudatában is. Csupán hiányával van jelen: ugyanis térbeli eltávolodása egyben időbeli is, "valósággyökerű létével" és áruló mivoltával nem tartozik bele ebbe az értéktartományba.

Az emlékezési mechanizmust fontosnak tartjuk hangsúlyozni, nemcsak mint a regény organizációs elvét, hanem mint tartalmi meghatározót is. Egyrésztől megadja a lélek, a tudat fejlődésének egy módját /a gyermek esetében/, másrésztől önigazolást nyújt mások, de önön tetteire, ill. cselekedeteire is /a nagyapa esetében/. Az emlékek tárgyiasulnak, s ezért szükséges egy, a cselekménytől független idősik bevezetése, mely maga az általános idő.

A szubjektum az objektív idővel néz farkasszemet, a maga átélt idejével, a gyermek a maga világra rácsudálkozó megismerni-akarásával. Az emlékezést tehát kiegészíti a megismerés ezernyi felnagyított pillanata, a gyermek világon belül. A gyermekkor mitológiája a mű immanenciája. Erre az író önvallomását is idézhetjük:

"Nekem csak a gyerekkor témája adhatott lehetőséget arra, hogy a sztalinizmus megkerülhetetlen, de teljességgel feldolgozatlan kérdéseire, arra a "pszichikus botrányra", aminek hatása ma is érezhető, valamilyen emberileg elfogadható választ keressek ... Ha azonban átfogóbb emberképet akarunk kapni, ha a társadalom gyakorlatának egészségét védő gondolkodás meg akarja őrizni funkcióját, ha valós képet akarunk nyerni önmagunkról, akkor mindenekelőtt az alapkutatások elvégzésére van szükség, helyzetjelentésekre, pszichés mélyfúrásokra, kiméletlen analízisre, hiteles részletekre, hogy ne tévesszük össze azt, amit elképzelünk, azzal, ami valójában van, és ezáltal elképzelésünk lehessen arról is, amit valójában szeretnénk. Ebben a vonatkozásban érzem hitelesnek a gyerekkort, mint témát, hasznos kiindulópont lehet."²

Azért idéztük az írókat ilyen hosszasan, hogy rávilágítsunk, arra, hogy a gyerekkor csak kiindulópont az író rendszerében, és nem célképző elem, és nem is önéletrajzi indíttatás. Szükségesnek tartottuk ezt kizárni, mert ilyen megközelítési mód esetén hamis képet kapnánk.

A továbbiakban a bevezetőben említett tételt fejtjük ki részletesebben: vizsgáljuk a. általunk bevezetett szinkrónia és diakrónia fogalmát és egymáshoz való kapcsolatát. Valamint a megismerés és a történetiség gondolatkörét. Ezekkel a fogalmakkal szeretnénk megadni a regény alapszerkezetét, egy sajátos rendszer felállításán keresztül. A regény IDŐ-KÉPLETE a következő:

É N

EMLÉKEZÉSI MECHANIZMUS

DIAKRÓNIA

SZINKRÓNIA

REÁLIS	VIRTUÁLIS	VIRTUÁLIS	REÁLIS
az elemek	fizikai	ugyanazon	az elemek
egymásutá-	történés	elemek	egymásmellettisége +
nisága	szála	ismétlődése	a gyermek tudatának
			független ideje

TÖRTÉNETISÉG

MEGISMERÉS

I D Ő B E L I S É G

Az emlékezési mechanizmus irányító tevékenysége folytán szinkrónia és diakrónia nem esik egybe, teljesen elválnak egymástól. Technikailag a szinkrónia jelenidejűség, tartalmilag a generáció egymásmelletti-sége; technikailag a diakrónia a multidejűség, tartalmilag a generációk egymásutániséga. A tartalmi momentumokon keresztül kapcsolható a szinkroniához a megismerés fogalma, a diakroniához a történetiség fogalma. Az egymáshoz való viszonyuk a jelenségek egymásmelletti-ségének és eredetüre való utalásának a dialektikus kapcsolata reális és virtuális viszonylatban. Ha pl. az objektív világ elemeiből kiemelésre kerül néhány úgy, hogy ezek egy újabb sorrendet képeznek, az elemek között fennálló logikai vagy bármilyen más kapcsolat révén, újabb diakroniát hoznak létre. Ennek megfelelően a gyermek tudatát mint önálló-sult alkotó tudatot fogjuk fel. Virtuális diakroniának nevezzük a fizikai valóság történeti síkját /szálát/, melynek elemei között szoros kauzális kapcsolatot a XX. század kezdi egyre inkább megszüntetni, ill. felbontani, az írók tudata eme virtuális diakroniából reális szinkroniát hozott létre; azaz a valóságnak időrendi kauzalitásában egymásra következő szegmentumdarabjait szelektálni kezdte, majd a szelekció eredményét jelentő szegmentumdarabokat átrendezte. Ennek a fizikai történésnek a szegmentáltsága végül is a nagyobb egységen belül számtalan idősik bevezetését tenné szükségessé a tisztán elkülöníthető egységeken, a nagypapa szintjén, a nagymama szintjén, a nevelő-

intézet szintjén kívül. Ez az átrendezés a szegmentumok egymásmellettségére irányult, úgy, hogy a diakroniájukban eredetileg benne levő idő fogalmát kiküszöbölje, ill. az általánosság síkjára transzponálja. S a fizikai történet szegmentáltságára rájátszva bevezette a lelki történet fogalmát, mely nem más, mint a tudat képzelő-, teremtető mechanizmusa, mely az emlékezési mechanizmus mellett létezik az író tudatában - és a kettő együtt adja a reális szinkroniát, az író viszonyulását a valósághoz. Ez a valóság már nem szoros időbeli kauzalitásra épül, mint még virtuális diakrón volta esetében, hanem magán viseli az író szubjektumának átrendező tevékenységét, ill. tartalmazza magát az író szubjektumát, mint lelki történetet. Azonban az így létrejött szegmentumegymásmellettség utal a reális diakrónia jelenlétére. Ez a reális, azaz megvalósult diakrónia nem lesz egyenlő az "a priori", kronológiai sorrendet képező diakroniával, hanem létezik a virtuális, a regény létét megelőző és a reális, a regény részét alkotó diakrónia. Ez a reális diakrónia már nem kifejezetten időbeli, az egymásutániség fogalmát más módon alapozza meg. Ez a megalapozás adja a regény tényleges mondánivalóját, értelmét, nagybetűs okát és okozatát. Ez a reális diakrónia szegmentumdarabok egymásutániségének az önfejlődése. Végül a virtuális szinkrónia fogalmát kell ismertetnünk; A virtuális szinkrónia a reális

diakrónia már említett önfejlődése során /azaz a regény olvasása során realizálódó folyamatában/ történő állandó visszacsatolás, amit hasonló vagy ugyanazon elemek, ill. szegmentumok többszöri megjelenése okoz. Ennek a vibrálásnak, melyet mindig az olvasó, ill. a regényben uralkodó én-tudat /gyerek tudata/ hajt végre; a célja a virtuális diakróniában jelen volt állandóság, tradicionalitás, a cselekedetek sztereotip volta, vagy a szokásosság kiemelése.

Véleményünk szerint a Jacobson által leírt szelekció és kombináció tengelyváltó mechanizmusához hasonló érvényesül a fent bemutatott alkotási folyamat során, amelyben a szavak szerepét a valóság szegmentumdarabjai foglalják el; a szelekció tengelyét a valóság virtuális /azaz a regényben hiányával jelen lévő/ diakroniája jelenti; a kombináció tengelyét pedig a regény reális szinkroniája. Ez az elv kiterjeszthető minden én-regény esetre, ennek részletes tárgyalására azonban nem térünk ki.

Mindezekkel azt is kizártuk, hogy organizáció nélküli tudatfolyamatról lenne szó, annak ellenére, hogy tudat-világ, tudatok világa jelenik meg előttünk. Minden szereplőnek megfelel egy tudattípus, mely valamilyen epikai műfajban tükröződik. Ezt vizsgálva hierarchikus viszony-láncolatot építhetünk ki a legalacsonyabb szinttől a legmagasabb szintig. A gyermek tudatának a mese, az apáénak az anekdota, a nagyapáénak a filozófikus jellegű monda felel meg. Ez adja a

regény alapparadoxonának másik pólusát, az alá-
rendeltségi viszonytal szemben, melyben a gyermek
tudata jelentkezik a legmagasabb szinten, mivel az
a vezérlő és rendező erő. A viszonyok egy háromszögben
ábrázolhatók:

ALÁRENDELTSÉGI viszony

GYERMEK TUDATA

AZ APA TUDATA

NAGYAPA TUDATA

MONDA ————— TÖRTÉNELEM

ANEKDOTA ————— TÖRTÉNELEM

MESE ————— JÁTÉK

HIERARCHIZÁLT

viszony

ELLENTÉT

viszony

/mikro-makro/

A hierarchizált és az alárendeltségi viszony mellett a feszültséget a játék és a történelem viszonya teremti meg, ezért ezt szeretnénk a továbbiakban kifejteni. A játék az individualitás szintjén, a történelem az univerzalitás szintjén jelenik meg. A gyermek mikrovilágának tartozéka, velejárója, pszichikumának szükséglete a játék, de a regényben korántsem ez az aspektus dominál: teljesen a megismerés gondolköze alá utalható. De a játék, mint a mű legkisebb sejtje általánosságot koncentrálni önmagában, magába foglalja a többi szinteket is. A regény a játék szintjén indul: "Hárman voltunk a család, papa, mama meg a gyerek"³; folytatódik a valóság szintjén: nagypapa, nagymama, gyerek; majd a mitosz szintjén: a szent család képét absztrahálhatjuk. A szintek közötti váltások: a játék szintjéről a valóság szintjére a nagypapa megjelenése egy mesével; a játékról a mitosz szintjére pedig a játékszoba leírása, "a szobát szénával béleltük".⁴ Ennek motivikus ismétlődése teremti meg a betlehemi jászol hangulatát. A szintek azonossága mellett a különbség az információértékben jelölhető meg. Ez az aspektus a gyermek tudata felől ragadható meg, ezáltal válik a játék domináns elemmé. Ha Lotman rendszerében gondolkodunk, akkor ez a dominancia a következőképpen írható le; a játék mint modelláló tevékenység a megismerést szolgálja. A lényege az, hogy reális szituációknak és feltételes szituációknak nem az egymásutánisága, hanem egymásmelletti-sége a meghatározó. Ez kétsíku viselkedést implikál,

vagyis "a játék a gyakorlati és a feltételes viselkedés egyidejű realizálását követeli meg. A játékos tudja, hogy feltételes /nem valódi/ szituációban vesz részt és ugyanakkor megfelelkezik erről ... A játszás képessége éppen ennek a kétsíku viselkedésnek az elcsúsztatásában rejlik. Ennek megfontolása azt eredményezheti, hogy győz a gyakorlati viselkedés és a játékot komolyan veszik."⁵ Ehhez a gondolat-hoz kapcsolódik Nádas Péter kisregénye a Pince is, ott is a játék tölti be a központi szerepet, de más-fajta kontextusban. Ebben az új kontextusban elveszti családregénybeli funkcióját, és az új funkció a groteszk fogalmával jelölhető meg /Szörényi László foglalkozik ezzel a témával bővebben/. "A játéknak ez a módja abban állt, hogy nem csupán önmagát öltöztette fel, hanem ezzel egyidőben jövődöbeli hitvesét és esetleg gyermekét is."⁶ - írja az író Széll Kálmán kirakat előtti fantáziálgatásairól. A lotmani gondolat megerősítése abban áll, hogy a váltáskésztsége megvan nála, tehát nem győzhet a gyakorlati tevékenység - mivel, "pontosan tudta a mértéket és azt a mértéket nem hágtá át. Képzletvilágából hallatlanul gyors reflex-szel tudott átváltani a valóságba"⁷ - elképzelt világa, éne és az ott zajló tevékenységi formák nem usztak át a reális élet területére.

Mindezekből jól belátható annak a különbség-tételnek a helytelensége, mely szerint a játék csak hamis visszatükrözésre képes. Egyetértünk Lotmannak

azzal az állításával, hogy "a játék-modellt és a vele homomorf logikai modellt nem szabad az élet visszatükrözésének "hamis-igaz" ellentétpárjaként elképzelni, hanem úgy kell tekinteni, mint az élet két, egyaránt igaz, de nem egyforma lehetőségekkel rendelkező "gazdagabb-szegényebb" visszatükrözési formáját."⁸

Amint láttuk a regényben a gazdagabb visszatükrözési forma valósul meg, mivel egy másik modellálló tevékenység, a művészet által a játék modelljába belekerülnek a művészet visszatükrözési formái is, ezért a két modellálló tevékenység megerősíti egymást úgy, hogy egyenértékűvé válik a logikai modelleknek. Ide kapcsolódik még az "idő feltételelessége, megfordíthatósága és az újrajátszás lehetősége is"⁹ - ezáltal vesztí el a játék az időbeliségét, így transzponálódik az általánosság síkjára. Az általánosság síkján kapja meg hangsúlyozott társadalmi jelentőségét: "a játék-modell minden egyes időegységeiben kétféle viselkedésre készíti az embert, gyakorlatira és feltételesre."¹⁰ A gondolkört lezárhatjuk Lotman szavaival: "Mind a játéknak, mind a művészetnek közös vonása, hogy egyaránt a világ megismerését tűzte ki célul, és ebben a vonatkozásban feltételes megoldást ad. A realitás áttekinthetetlenül bonyolult szabályait mindkettő egyszerűbb rendszerrel pótolja és az adott modellálló rendszerben elfogadott törvények követését pszichológiailag az élethelyzet megoldásaként állítja be."¹¹

A játék mikrovilágával szemben a történelem makrovilágát állítottuk. A történelemmel való foglalkozás ismeretelméleti és lételméleti kérdéseket egyaránt felvet. Az első kérdéskört kizárhatjuk azon egyszerű oknál fogva, hogy nem történelmi regényről esik szó, amikor is a történelemírás hitelességének, ill. nem-hitelességének a kérdése lehetne a vita tárgya. A lét kérdéséhez úgy kapcsolható a történetiség, hogy az emberi létet érintő állandóság-változás, kezdet és vég fogalmakat rendelhetjük hozzá. A regényben az egymást felváltó generációk egyetlen egy szakadatlan láncot képviselnek. A kérdés az, tovább folytatódik-e a lánc, vagy bekövetkezik-e a szakadás. Ha megbomlik az arány világosság és homály között, az vezet a pusztulásra, és az új generáció küzködhet, hogy mindent újra felépítsen. A regény központi motívuma a sötétség-fény ellentéte. A bibliai részlet, cirénéi Simon és a gyermek ájulása erős párhuzamot sejtet. A különbség itt is az információértékben rejlik. A hirtelen megszakadás azonban a regény világán túlmutatva nem jelentett valódi szakadást, mert a gondolatiságban fellelhető továbbhaladás eszméjét sugallja: "sokmindent megértünk, vérünkben az összes eddigi korok, ősztőneinkben a menekülés."¹²

Eddig a regény statikus dimenzióiban vizsgáltuk és különböző szempontok alapján bontottuk összetevőire. A továbbiakban dinamizmusát, a szintek közötti

átváltás mechanizmusát értelmezzük. A szinkroni-diakrónia ellentéte kapcsán már szükségessé vált a fizikai történés és lelki történés párhuzamának a bevezetése. A fizikai történés - a nagypapa, a nagymama halála, az intézetbe kerülés, - lépten-nyomon lelki történésbe csap át. A lelki történés tehát nem velejárója, nem redundanciája a fizikainak, hanem független, külön sikot képez. Egyiknek a másikba való átváltása az a pont, amikor ugrás történik egyik sikról a másikra. Ez az átváltási reakció bontja meg a kronológiai időrendet, s ugyanakkor biztosítja a regény koherenciáját. Ez az átváltási reakció megy végbe a regény utolsó lapjain - utolsó fejezet lelki történéssel zárul. Ez nehezíti meg a regény interpretációját, bár a sötétség-fény játékanak a végigvezetése nyújthat némi támpontot.

Az átváltási reakció bizonyítja, hogy az idő dimenziójával nem a tér, hanem a gyermek tudata szegeződik szembe. A szinkronián belül az emlékezési mechanizmus révén mozog előre-hátra, mind a fizikai történés, mind a lelki történés síkján a gyermek tudata emlékezési képességének határain belül, valamint egyes momentumok többszöri megismétlésére koncentrálódik. Az ő tudata biztosítja az egységet: a fizikai történés szála /virtuális diakrónia/ csak lassan-lassan rajzolódik elénk az emlékezet /reális szinkronia/ segítségével. A lelki történésnek nincs meg a virtuális diakróniája, mivel kizárja az időt. Mindkét történési

szinten a szubjektum kerül ugyan előtérbe, de ennek az objektívval való kapcsolata lesz a döntő. Az író célja nem a közvetlen behatolás az objektumba; a gyermekkor mitoszát helyezi elé, s ez a közvetett út azt jelenti, hogy a szubjektum premier-plánja mögé van elrejtve, s mely állandóan átszivárog a szubjektumon. Ily módon kerül összefüggésbe a gyermek mikrovilága a makrovilág eseményeivel. A világról, az öt körülvevő valóságról kapott impressziók tudata szűrőjén keresztül asszociációk végtelen láncolatában vetítődnek ki. Az asszociációk sorozata indokolt, hiszen a gyermek tudatvilágáról van szó. Az ő mikrovilága a játékban, a makrovilág eseményei a történelemben öltenek formát. A legkisebb és a legnagyobb dimenzió, játék és történelem, de mindkettő mértéke az ember. Ez adja a mű autentikus értékét, és ez nyújtja az esztétikai élményt. Mikro- és makrovilág viszonya a regényben is megfogalmazódik; "a gyerekekben már benne van az élet, ahogy a tenger egyetlen cseppje is a tenger!"¹³ - csupán a megismerés viszonylatában kerülnek szembe, pontosabban inkább találkozásról van szó. Erre a legmegfelelőbb példa a negyedik fejezet, amikor a tudat találkozik a világgal, a tárgyi világgal kint a kertben. Nagyítóüveg alá kerülnek a lepkék, fák, bogarak. A nouveau romanra jellemző deskriptív cselekményesség következtében a tárgyak kilépnek az objektív időből, és egy új dimenzióba, lelki történés szinkron idejévé rendeződnek. Leválnak az objektív világról,

de ez a leválás animációt jelent, amennyiben biológiai létüket elhagyva újfajta létformával látja

el őket a tudat. "Lágyan ringatózott egy levél. A le-

vélen két kicsi, nagyon fényes szem. A le-

vél szeme figyel! Föl-le ringatózott a le-

vél az ágacska végén, és figyelt. Mégis lé-

legzetet kellett vennem, mert az erőfeszí-

téstől elgyengültem, és mégsem haltam meg

egészen. Pedig szerettem volna, ha azt hi-

szi. Óvatosan beszívtam egy kis levegőt,

és akkor már nem volt olyan vörös és homá-

lyos és láttam, hogy nem a levélnek van

szeme, hanem zöld levelibéka ül a levélen.

Éppen olyan zöld, mint a levél. A háta,

mintha a levél domborulata lenne. Néztam

a szemét, és ő nézte a szememet. Mintha nem

élne. De azt is láttam, hogy izgatottan

lúktet a tokája, mintha ott, közvetlenül

széles szája alatt ütne a szíve, és szét-

vetett lábakkal üldögél, miközben föl-le

ringatózik a levélen, föl-le, ugrásra ké-

szén. Amikor a legmélyebbre hajolt a levél,

lúktetés. Bennem is ugyanugy lúktet a vér.

De mintha valami szörnyű dolog történt vol-

na, valami tévedés. Azt hittem, hogy én na-

gyobb vagyok a békánál, de a béka egészen

nagyra nőtt, és én egyre kisebbre zsugorodtam,

mert hatalmas szemeivel engem figyelt,
és minél jobban figyelt, annál kisebb és
jelentéktelenebb lettem én."¹⁴

Ez^a jelenet felfogható tükörhelyzetnek is. Maga a megfigyelés tárgya egyben a megfigyelés formája: ahogy a béka figyeli a gyermeket, a világot is úgy figyeli a gyermek.

A valóságot így módon a jelenben nem lehet átélni. Az átélés élményéhez szükséges a múlt mint az emlékezet ideje. Szemben a térbe kivetített idővel, amely mennyiségi meghatározottsága, az emlékezet ideje minőségi, egy új valóság megteremtője.

JEGYZETEK

- 1 Nádas Péter: Egy családregegy vége Szépirodalmi könyv-
kiadó Bp. 1977. 84. o.
- 2 Görömbei András: A gyerekkor - rejtett válasz a sema-
tizmusra Alföldi 1977. 7. szám
- 3 Lsd. 1° pont. 7. o.
- 4 Uo. 7. o. - 62. o.
- 5 Nádas Péter: Biblia /kisregények/ Szépirodalmi könyv-
kiadó Bp. 1967. 168. o.
- 6-7 U.o.
- 8 Jurij Lotman: Szöveg - Modell - Tipus Gondolat Bp. 1973.
246. o.
- 9 Uo. 250. o.
- 10 Uo. 244. o.
- 11 Uo. 257. o.
- 12 Lsd. 1° pont. 171. o.
- 13 Uo. 38. o.
- 14 Uo. 64. o.

IRODALOM

- Szörényi László: A gnosztikus groteszk Nádas Péter műveiben
Eritika 1971. 11-12. szám;
- Fiatal írók vallomásai /Válasz szerkesztőségünk kérdéseire/
Ujírás 1969. 8. szám;
- Szörényi László: Nádas Péter /pályakép/ Mozgó Világ 1978.
1. szám;
- Köszeg Ferenc: Példázat és valóság Kortárs 1968. 2. szám;

Szabó B. István: Egy új gyerekkor mitológiája Népszabadság

1969. augusztus 23-i szám;

Kispintér Imre: A gondolkodás örvény-szélein Élet és Iro-

dalom 1977. 35. szám;

Beszélgetés fiatal írókkal;

Székrenyesy Julia: Nádas Péter Élet és Irodalom 1972. 9. szám

Faragó Vilmos: Magány Élet és Irodalom 1967. 27. szám;

Pályi András: Négy új novellista Kortárs 1971. 3. szám;

Roman Jacobson: Hang - Jel - Vers Gondolat Bp. 1972.

Hankiss Elemér /szerk./ Strukturalizmus, I-II kötet Akadémia

Bp. 1. n.

Szőnyi Etelka:

EGY KÖZÖSSÉG HAGYOMÁNYRENDSZERÉNEK

STRUKTURASZERVEZŐ FUNKCIÓJA

NÁDAS PÉTER REGÉNYÉBEN

/Egy családtregény vége/

1972-ben Szekrényesy Julia /a riporter/ és Nádas Péter /a riportalány - író/ között a következő dialógus-részlet hangzott el:

- Ritka és meglepő vonása Nádas Péternek a Biblia iránti vonzódás ... Hogyan találkozott a Bibliával?

- Szüleim ateistának neveltek, de könyvespolcukon ott volt a Biblia is, Károli Gáspár fordításában. Titkos olvasmányommá vált, mert azt a gondolatot erősítette fel bennem, mi lesz velem, ha mégis van Isten? Minden gondolati építményt a maga törvényei szerint szemlélni, egyiknek sem primátust adni - ezt gondolom most /saját kiemelés - SZEKRÉNYESY/.

Ezek után nem ér bennünket felkészületlenül az Egy családregegy vége című regény, amelynek keretei között békességben megfér egymással valóság és képzelet, historikum és mitosz, múlt és jelen - idealizmus és empiria.

Egy későbbi interjuban Nádas expressis verbis ki is mondja, hogy egy olyan "irodalmi dimenzió" foglalkoztatja, "amelyben a történelem és a képzelet, a mitosz, a sejtelen, az érzékiség és értelem arányos egységet alkothat ... Az ember erotikus, archaikus vagy misztikus dimenziói ... legalább olyan érdekesek, mint a historikus dimenziók, helyesebben éppen ezeknek a síkoknak az összefüggése lenne érdekes" /GÖRÖMBEI, 4/.

Dolgozatunk célja éppen a különböző dimenziók szétválasztása, a regényben feszülő összefüggések feltárása és egy újabb, elemző rendszerben való csoportosításuk.

Vizsgálódásaimhoz a kódot maga a "családregény" adta. Részint, mert ennek a mitikus-historikus-biblikus történetnek a kollektív tudatában minden fontos kérdés megtalálható, részint, mert - úgy gondolom - ez az az "univerzális kapocs", amely képes a végleteket összefogni. Átível multból a jelenbe, egybemossa a rációt a fantasztikummal, történetet a történelemmel.

A szorosan értelmezett családregény tulajdonképpen csak a hatodik fejezetben kezdődik. Jeruzsálemben vagyunk. Két Simon él a városban, egymás távoli rokonai. Az egyik Simon: Péter apostol, a Kőszikla, akire építi Jézus az egyházát: ő befogadta a jézusi világosságot; a másik Simon: a cirénei, akit Krisztus keresztségének vitelére kényszerítettek a római katonák és a nép. Ez a Simon a János evangéliumában írottak megszemélyesítője: "És a világosság a sötétségben fénylik, de a sötétség nem fogadta be azt" /JÁNOS, 1.5./. Nem ismerte fel a Megváltót a Golgotán! Végzetes bűn! Leszármazottai fognak évszázadokon és évezredekken át vezekelni érte. Alig kezdődött el a történet, máris két meghatározó "nagyapai", vagy ha úgy tetszik: nádasai motívum rejtőzik benne. Nem durván föltűnő változtatások ezek a bibliai histórián, de fontos rájuk odafigyelni, mert a későbbiekben jelentőségük lesz. 1./ Galileai Simonnak és cirénei Simonnak az

égvilágon semmi közük nem volt egymáshoz a valóságban, 2./ círénei Simon pedig olyannyira mellékalak a Bibliában /János evangéliumából ki is marad/, hogy még tévedésből sem fűződhet a nevéhez ilyen súlyos bűn és ilyen kegyetlen büntetés. A motívum viszont nem ismeretlen, gondoljunk az Örök /vagy bolygó/ zsidó mondájára. Ahasvérus nemcsak nem ismerte föl, de szidalmazta és bántalmazta az előtte elhaladó Jézust, mire az Örök étellel ruházta föl a zsidóságot, hogy szenvedések és üldöztetések közepette, hontalanul bolyongják össze a Földet, az utolsó ítélet eljöveteleig keresve Krisztust.

Beteljesedett az átok. A regény hatodik és nyolcadik fejezete hivatott illusztrálni a zsidó nép két évezredes kálváriáját. A kétezer esztendőn keresztül burjánzó családfának "misztikusan értelmezett hősei vannak, hét kör, melyek 'az egymásból nyíló kapuk mögött zárt falak, s a kör nem bomlik ki sehol, hanem mindig visszatér'" /SZÖRÉNYI, 56; NÁDAS, 154/.

A hét kört reprezentáló hét alak hétféleképpen keresi az élet célját, magát a tökéletességet / = Krisztus /.

1. kör: SZÉPSÉG köre . . . . . Rufusé
2. kör: ÉRTELEM köre . . . . . Chaszdaí ibn Sapruté
3. kör: BATALOM köre . . . . . Józsefé

4. kör: SZENVEDÉS köre . . . . . Sárrikáé & Simoné
 5. kör: RAVASZSÁG & HARCÍASSÁG köre . . . . . Benjáminé & Mendel Jákobé
 6. kör: CSENDES BÉKESSÉG köre . . . . . Simon Ábrahámé
 7. kör: PUSZTULÁS köre . . . . . nagypapáé

A hét kört meghatározó fogalmak között nem szerepel sem a hit, sem a remény, sem a szeretet! A Jézushoz vezető három alapvető magatartás-típus. Már ez a hiány is arra enged következtetni, hogy a választott utak /a körök/ tévesek. Gondoljunk csak azonban a regény ötödik fejezetére, amelyben a nagypapa a hét főbűnt mondja - felemelt ujjal. /Az ujj felemelése a mondandó rendkívüli fontosságát jelképezte./ A hét főbűn a következő:

1. bűn: ÉLVEZETVÁGY bűne /Ádám és Éva/
2. bűn: IRIGYSÉG és GYILKOSSÁG bűne /Káin/
3. bűn: BÁLVÁNYIMÁDÁS bűne /Enos és társai/
4. bűn: KEGYETLENSÉG és MÉLTATLANSÁG bűne /Noé ideje/
5. bűn: IGAZSÁGTALANSÁG bűne /Ámráfel király/
6. bűn: DICSVÁGY bűne /Nimród király/
7. bűn: bűn a CSALÁDI B OLDOSÁG ellen

A hét kör mindegyike vagy magában hordozza a főbűnök kiteljesedésének lehetőségét, vagy kapcsolatban van azokkal. Rufus, a szépség körének reprezentánsa szerelmes, de "szerelme ... beteg gyökerű. Ő nem feleséget akar venni magának, a törvény szerint, hanem

a szépséget akarja, a megfoghatatlant a megfoghatóban ... Ráchel teste nyulánk és mégis gömbölyű. A nyulánkság, a felfelé törekvés és a gömbölyűség, az önmagába való visszahajlás ellentéte teremti tökéletes formává, s ez kergeti Rufust, ... így nézi, az ellentéteknek ezt a játékát szeretné látni a saját testében is, ha nem fedi ruha ..." /NÁDAS, 110/. Rufust tehát a szépség és az arányok tulságos szeretete az élvezetvágy bűnébe csalta.

Az értelem és a sok esetben vele együtt járó érvényesülés gyakran szül maga köré irigységet. Így függ össze a második kör a második bűnnel. Az értelem köre Chaszdai ibn Sapruté. Ő "az anya viselősségének hetedik hónapjában született, s megmaradt. Hét foga volt, hét szál haja, s olyan nagy feje, amikor szülte, az anya belehalt. Hétéves korában Chaszdai hét élő nyelven beszélt. Tizennégy /2.7/ éves korában Chaszdai hét nyelven verset írt ... És huszonegy /3.7/ évesen, teste még szörnytelen, furcsa betegségeikkel már öt keresték a keresztények, a zsidók, vizigótok és arabok ... Az értelem körében a hetes szám titka megjelent! Ahogy hét föld van, hét ég, úgy az értelem körében minden a hetes szám uralma alatt történik majd velük" /NÁDAS, 154-155/. A hetes szám a totalitás jelképe a zsidó számmisztikában. Két olyan

szám összegzéséből adódik, amelyek maguk is különleges jelentéssel bírnak: 3 + 4. A hármasszám az isteni-szellemi-lelki dimenziókat jelenti, míg a négyes az emberi-testi-fizikai jellegeket. A test és lélek ilyen egységéből adódik az a totalitás, ami az értelem körében oly nagy jelentőséggel bír. A nagypapa megfogalmazása szerint: "Jól jegyezd meg! Nem test és nem lélek, de lélek is, test is. Az ártatlanságban keresendő Isten tekintete és nem a gögben és nem az alázatban"

/NÁDAS, 50/.

Chaszdaí ibn Saprut dedunokáját, Józsefet "már fojtogatta a rengeteg tudás. Azzal szórakoztatta magát és talpnyaló udvarát, hogy készakarva értelmetlen rendeleket adott. Például illet: Minden kék szemű polgár előre köszöntse a fekete szeműt, oly módon, hogy terpeszbe áll, és a fenekét mutatja neki! Vagy illet: Minden paraszt és parasztnő kóstolja meg a földet, mielőtt magot vet bele és ha az izetlennek találta, sósza meg! De Józsefnek még ez sem volt elég. Ha könyvei között már fáradtnak érezte magát, meztelenre vetkezett, mert azt mondta, másként nem látja, nem hiszi, nem érzi, hogy teste van; s ha ő meztelen, akkor szóljon a kisharang, a palotában mindenki más is járjon úgy, ruhátlanul ..." /NÁDAS, 161/. József megízelt az uralkodást és kéjesnek találta azt. Nagy bűne, hogy nem népe boldogulásának, országa gyarapodásának szentelte hatalmát, hanem saját személye istenítésének szolgálatába állította. Így függ össze a harmadik kör /a hatalom köre/

és a harmadik főbűn /a bálványimádás bűne/.

A negyedik kör a szenvedésé, mely ok-okozati viszonyban áll a kegyetlenség és méltatlanság bűnével.

A ravaszság és harciasság, tehát az ötödik kört jelölő fogalmak és az igazságtalanság, az ötödik főbűn, egy tőről fakadt édestestvérek.

A csendes békesség és a dicsvágy úgy rendelődik egymás mellé, ahogy a bibliai szövegben a megalázkodás és az Istentől való felmagasztalás /LUKÁCS, 14. 11./.

A pusztulás és a családi boldogtalanság közötti összefüggés egészen nyilvánvaló. Mindenfajta megsemmisülés a legközvetlenebb közösséget érinti legtragikusabban. A halál tehát a család boldogságát fertőzi meg.

Visszatérve az eredeti gondolatmenethez, megállapítható, hogy az élet értelme, a boldogság és Krisztus megtalálására tett kísérletek mindegyike eleve kudarcra van ítélve, hiszen a körök bűntől fertőzöttek, s a bűnnek büntetést kell vonnia maga után. A zsidóság büntetése pedig szükségszerű, hogy beteljesedhessék a jézusi átok: az örökkös, reménytelen keresés.

Figyeljük meg, hogy mennyire hasonlít ez az Újszövetséghez kapcsolódó /bolygó zsidó/ monda hármas tagozódásában az Ótestamentumból vett három pecsét históriájához:

I. "Miért választotta éppen Áront papjául az Isten?
... Száz, kétszáz, talán négyszáz évvel előbb, amikor még Áron hol volt? ott a magyarázat; és nem másutt,

mint Lea száján. Amikor Lea ... másodszor esett teherbe Jákobtól, annak az éjnek a reggelén örömében így kiáltott: Meghallgatott az Ur! És megszülvé fiát, nevezte az ő nevét Simeonnak, ami ugyanazt jelenti: meghallgatás. Ahogy a fiút az Ur adta Lea ölébe, úgy a nevet is ő adta Lea szájára. És ez az első pecsét" /NÁDAS, 101/.

II. "És ha valaki feltöri a név pecsétjét",

"mint Lea második fia"   mint cirénei Simon
akik süketségükben nem hallották az Urat,
akik nem fogadták be a világosságot,

"Lea fia borzalmas, véres bosz-   Cirénei Simon nem ismerte szut állt Sikkem lakóin, amikor fel Krisztus keresztyének azok megbecstelenítették Dianát. súlyában a figyelmeztetést, csak szörnyű megaláztatást érzett.

Ez mindkettő bűn! "És a bűnt átokkal
torolta az Ur - emlékezzenek!"

"És Simont és az ő nemzetségét   És Simont és az ő nemzet-
szolgaságra adta, saját test-   ségét szüntelen és re-
véreinek kezére;"   ménytelen kereséssel sujtotta, és állandó üldöztetéssel súlyosbitotta terhét.

Ez a második pecsét.

III. "Igy lettek a Simonok   Így lettek a Simonok ül-
szolgák, ha Isten szolgálói is."   döztek, de Jézus kereséséért vállalták a szenvedést.

Ez a harmadik pecsét. /NÁDAS, 102/

Lépjünk azonban tovább a számok világában!

Nádas Péter regénye tíz fejezetre tagolódik. Ebből a tíz fejezetből három a historikus-biblikus-mitikus, ugynevezett "családregény"-re épül; a fennmaradó hét viszont egy adott történelmi kor - a személyi kultusz komplex világát igyekszik bemutatni egy tíz éves forma gyermek szemüvegén keresztül. Az előző rész hőmpölygő és sodró linearitása jól elkülöníthető az ötvenes évek bemutatására választott asszociatív szimultaneizmustól. Ez nem jelent azonban törést a regény egységében, hiszen a két - látszólag ellentmondásos - rész között több összefüggés feszül, mint amennyire gondolnánk.

A gyermek világát rajzoló hét fejezetben hét szereplőt /illetve szereplő-csoportot/ sorakoztat fel Nádas Péter. Az előzmények után talán már meg sem lepődünk azon, hogy a hét szereplő behelyezhető a családregényen végigvonuló hét körbe, valamint /mivel a bűnök és körök összefüggenek/ a bűnök megszállottai vagy áldozatai.

Az apa súlyosabbnál súlyosabb bűnök sorozatát követi el családja boldogsága ellen. Feltétlen és éppen ezért meggondolatlan elvhüisége miatt durva szökváltásokba bonyolódik apjával, végül halálba kergeti. Közvetve őt terheli anyja halála is, aminek következménye, hogy egyetlen gyermeke otthontalanságra kárhoztatott. Ezzel még nincs vége: politikai szemellenzősségével magamagát is sikerül megsemmisítenie, s ezzel egyik napról a másikra "rákosista" intézeti árvát csinál kisfiából. Az apa tehát a pusztulás meg személyesítője. /7. kör - 7. főbűn./ Ezt látszik igazolni az egyetlen mese is, amit elmond a regény folyamán.

A mese a csizmákról, "akik lassan megöregedtek. Kirepedeztek, megbüdösödtek. Kidobták őket a szemétre. Az egyiket bal felé, a másikat jobb felé" /NÁDAS, 19/.

A nagypapa az értelmet jelenti mind Simon Péter, mind pedig az olvasó számára. Nem elég, hogy megalapozott általános műveltséggel rendelkezik: tájékozott a történelemben, otthonosan mozog a zsidó mitológiában és a Biblia világában egyaránt, némiképp jártas a filozófiában: Hegelt, Brunót, Spinozát olvas, a halboncolásakor pedig biológiai és anatómiai ismereteiről tesz tanubizonyyságot; mindez nem elég: a nagypapa önálló gondolkodásra, logikus továbbgondolásra is képes. "Akkor én még nem tudhattam - mondja a nagypapa -, azért jövök világra, hogy a törvényt beteljesítsem, a végzetet, s így vezessem vissza a nagy folyót oda, ahonnan kétezer évvel ezelőtt elindult kanyarogni a világba szerteszét. Csak egyetlen szót kell kimondanom, amit nem mondhatnék, Jézus. Egyszer, ezeröttszázkilencvennyolcban így kiáltott fel egy ősd Budán: haljunk meg, hogy megmeneküljünk! Ez lett az én jelmondatom... Megölni mindent, ami még megmaradt, hogy élhessünk tovább! Megölni, hogy mindez halott mítosz legyen. Hiszen megváltó született és nem vették észre" /NÁDAS, 99-100/. Mit is jelent ez? Térjünk vissza az Ahasvérus-mondához, hogy követhessük a nagyapa gondolatmenetét!

A monda először a középkori Angliában tűnt fel, a hagyomány szerint keleti eredetű. Története Krisztus szenvedéseivel függ össze. Amikor Pilátustól kikísérték, az ajtónálló Kartophilus hátba ütötte és gunyosan így szólt hozzá: "Menj, Jézus, menj, siess már, mit késel?" Az visszafordult hozzá: "Én megyek, te azonban várj, míg ismét visszatérek." Kartophilus ma is várja a visszatérést. Ha a századik évet eléri, álomba merül és fiatalon ébre.

A monda ujkori változata lényegében e történettel azonos, de szereplőjének neve már Ahasvérus, jeruzsálemi varga, kinek háza előtt haladt el Krisztus, és meg akart pihenni. A varga siettette. A válasz ekkor így hangzott: "Én itt állani és megpihenni akarok, neked azonban menned kell egészen az ítélet napjáig."

Goethénél a válasz a következő: "Addig vándorolsz a földön, míg ebben az alakban meg nem látsz."

Quinet így fogalmaz: "Olyan ember leszel, aki nem hal meg soha ... Menni fogsz ... országról országra, de sosem éred el Kálváriádat." /HEINRICH/

Nádas Péternél cirénei Simon játsza el Ahasvérus szerepét, és a szavakba öntött párbeszéd elmarad. Simon "egy pillanatra, míg valahová taszítják, lökik, látja a középső meztelen / = KRISZTUS / szemét; nem a szemet, csak a pillantás fényét rögzíti; ... néha felsejlik ennek a pillantásnak a fénye, de nem érti a fényét; ... sötétsége a fényt nem tudja befogadni, pedig a fény a sötétségben világít; abba kéne kapaszkodni

kodnia, abba a fénybe, de ő nem érti és világosságért imádkozik az Urhoz, de közben nem veszi észre a fényt, annak a tekintetnek a fényét, amit az Ur elküldött" /NÁDAS, 115-116/.

Az analógia nyilvánvaló, s nyilvánvaló a regényben ki nem mondott átok is, amit a nagypapa életével szerene beteljesíteni, megváltani. A nagypapa az egyetlen, aki felismeri, hogy - mivel a zsidóság örök életre kárhoztatott - az örök bolyongás átkát csak egyféleképpen lehet feloldani, mégpedig a vér tudatos és módszeres felszámolásával. A vér elenyészésével elenyészik az átok is: a halál egyenlő az újjászületéssel! "Ezért jöttem én! ... Meghalni, hogy megmeneküljünk! Ezért jöttem én, beteljesíteni az átkot, a végső pusztulást. Ezért vetettem én keresztény nőbe a magomat és megosztottam a vért; de az apád zsidó nőt vett magának, és így elvesztegette benned, amit én nyertem, a te véred így felerészben megint csak zsidó; de te is keresztény vért veszel magadnak, és elenyészik a vér! Ezt beteljesíteni, ezért jöttem én! Megölni, hogy élhessen" /NÁDAS, 100-101/.

A nagymama minderről nem vesz tudomást. Életének két értelmet adó pólusa: a család és Isten. Csendesen, szeretetben, sorsával megbékélve végzi mindennapi munkáját, mert tudja: "Aki magát felmagasztalja, megaláztatik; és aki magát megalázza, felmagasztaltatik" /LUKÁCS, 14.11./. Lelki harmóniáját a földi élet

csendes békéje és a tulvilági dicsvágy egyenlege határozza meg /6. kör - 6. főbűn/. A nagymama is mond egy mesét, ami ugyanugy adalék lehet a jelleme megértéséhez, mint az apa meséje, vagy Gáboré, mint később látni fogjuk. A keresztény legenda egy szegény lány és egy ifju herceg szerelméről szól. Genaévának sok igazságtalanságot kellett elviselnie, de gyermekét minden megpróbáltatás ellenére is szerető gondossággal nevelte és nem költözött szívébe sem harag, sem bosszuvágy.

Egy szép napon a vadászó herceg és az erdőben, az állatok között éldegélő lány összetalálkoztak. Genaéva "lelkét éppen akkor oldották el a földről az angyalok; s hiába sirt a herceg, Genaéva lelke a mennybe ment és már csak annyit mondhatott: Neveld föl! Az a kisgyermek a te fiad!" /NÁDAS, 202/. Genaéva nemcsak a mese főhőse, de a nagymama példaképe is. Földi szenvedéseivel és békességéért a tulvilágon boldogság és dicsőség a jutalma. Így képzei a nagymama saját életének és halálának is összefüggéseit.

Frigyes bácsi ideológiája a ravaszagra épül /5. kör/. Álláspontjára az arany középszernek az a fajta tartózkodása, az a középponti pártatlanság jellemző, ahonnan - adott körülmények között - bármerre el lehet mozdulni. "Nem tudom, kedvesem, hogy létezik-e valami, amiről mi emberek komolyan beszél-

hetünk? ... Tévedés? Milyen igazsághoz viszonyíthatod? Tévedés lenne az egész életed? Eszmék? Az eszme csak célhoz irányozható. De ki tudja a célokat? Isten? Te mondd, kedvesem, nem én, hogy tévedés. Eszme és tévedés, cél és igazság - ezek a francia négyes párjai. Könnyedén lejtik a táncukat. Ha szereted eszméidet, a kétely is legyen a tiéd. Én nem kételkedem, mert eszméim sincsenek, s eszméim azért sincsenek, mert nem látok célokat, s mert célok sincsenek, nem tudom, semmit nem tudok, Istenre bízom magam" /NÁDAS, 132-133/.

A szomszéd család tagjai: Gábor, Éva és az anyjuk a szépség körébe tartoznak. Simon Péter számára főleg a homlokuk szépsége a megfogalmazható, a többit csak érzi: jó volt olyannak "elképzelni magam, mint amilyen az anyjuk, aki meztelenül átsétált egyszer a szobán és egyáltalán nem szégyellte magát. Ha ő lenne az anyám, akkor olyan homlokom lehetne, mint Gábornak ... Szerettem volna, ha nekem is ilyen homlokom lett volna, de az én homlokomba mélyen belenőtt a haj, s ezt szégyelltem" /NÁDAS, 19, 14/. Ha azonban a gyerekek erotikus játékaire, a kétszer is előforduló meztelenségre /egyszer Éva, egyszer az anyjuk esetében/, az autóval rendelkező "pasas"-ra gondolunk, aki este jött az anyjukért, rögtön kitűnik a szépség mögött az élvezetvágy bűne is. Legtömörebben és legfájóbban Csider fogalmazza meg az igazságot: "Az a nő pedig azért nem ment el, azért maradt itt, mert egy bűdös kurva" /NÁDAS, 79/. Ide tartozik a harmadik mese. Gábor

nagyon is egyértelműen obszcén meséje a szép Kleopátráról és a kígyóról, aki "felmászott a Kleopátrára. Végigmászott a hasán és felkapaszkodott a cicijére, jól megnézett mindent ... Mászkaált, mászkaált a Kleopátrán és addig mászkaált, míg be nem mászott a lukába. De nem tudott kimászni, stb. ..." /NÁDAS, 20-21/,
1. kör - 1. főbűn/.

A harmadik kör és a harmadik bűn reprezentánsa az intézet. "A nevelőintézet ellenőrzött és manipulált Háza és ellenőrzött és manipulált kertje tanítja meg /Simon Pétert/ az Antikrisztus igazságára: itt nincs többé történet, regény, csak előírt hallgatás vagy előírt szöveg és nincs többé család, csak előírt közösség. Ahol immár a Judások sem tudnak érvényesülni, még az árulás is elveszti értelmét. Csak erőszak van és felejtés. A legkisebb rokonszenv-megnyilvánulást is üldözik az egyének között, szeretni csak azt kell és szabad, aki megaláz" /SZÖRÉNYI, 57/. Jellemző, hogy az intézetiék személyéhez nem kapcsolódik mese. Nem is kapcsolódhat, hiszen nincsenek érzelmek, nincs szabadság sem, nincs más, csak közömbösség és terror.

Már csak egy kör és egyetlen személy van hátra. A szenvedés köre Simon Péteré. Simon Péter meséjére is a szenvedés nyomja rá a bélyegét: a középpontban egy különleges kert van, tele csodálatosabbnál csodálatosabb fákkal. Az egyik fa "hajló ágának végén volt egy levél ... különleges. Megmozdul, bólogat. Mintha

mondana valamit, amit mi nem értünk ... A leveleknek külön beszéde van, de azt csak egy varázssitaltól lehet megtanulni ... a levél szólt hozzánk, ... De nem értettük. El kell innen menni, és meg kell keresni azt a varázssitalt. Ha értettük volna, ott maradhatunk volna a kertben, s élhattünk volna, míg meg nem halunk" /NÁDAS, 22/. Az idézet a paradicsomi kiűzetést juttatja akaratlanul is az eszünkbe = szenvedés. Tehát a szenvedés köre Simon Péteré: ő az egyetlen túlélője a körülötte zajló nagyszabásu pusztulásnak. És mindig a túlélőké a szenvedés. De azt nem mondhatjuk, hogy a családregevénynek vége van, hiszen a tizéves kisfiu él. Él, és minden reményünk meg lehet arra, hogy életben is marad. Simon Péternek hívják - és talán nem véletlenül. Távoli rokona és névrokona annak a Péter apostolnak, akinek neve annyit tesz mint Kőszikla, akire építeni lehet. Nincs is más kiút. A nagypapa által megjövendőlt pusztulás bekövetkezett, ha nem is egészen oly módon, ahogy ő azt elképzelte. A személyi kultusz idejére a nagypapa tudatában létező, tudatosan szervezett, teljes rendszert alkotó mitológikus filozófiát, vagy filozófikus mitológiát a teljes nihil és eszménytelenség váltotta fel. Az elmélet magasabb szintű helyét a gyakorlat foglalta el, a gondolkodásnak még a lehetőségét is kiszorította a gépies, rutinszerű szófogadás. Ebből a szituációból azonban már lefelé nem vezet út.

Csak fölfelé. Ennél rosszabb már nem jöhet.

Hogy mondta a nagypapa? "Megölni mindent, ami még megmaradt, hogy élhessünk tovább!" Igen. Mert a továbblépés, az újakezdés első feltétele az eddig létező pusztulása. Fordítva is igaz: minden pusztulás egyben megtisztulást is jelent, mert újakezdésnek, újjászületésnek kell követnie. Erre a ciklikusságra épül az egész történelem, a jelképes családrege is. Ezt tekinthetjük a regény példázataiból kibontakozó tanulságnak is.

FÜGGELÉK:

Körök	Szereplők	Mesék	Bűnök
1. SZÉPSÉG	CÁBOR, ÉVA, AZ ANYJUK	KLEOPÁTRA	ÉLVEZETVÁGY
2. ÉRTELEM	NAGYAPA	MITOSZ	IRIGYSÉG /GYILKOSSÁG/
3. HATALOM	INTÉZET	Ø	BÁLványIMÁDÁS
4. SZENVEDÉS	SIMON PÉTER	MOZGÓ LEVÉL	KEGYETLENSÉG, MÉLTATLANSÁG
5. RAVASZSÁG, HARCIASSÁG	FRIGYES BÁCSI	Ø	IGAZSÁGTA- LANSÁG
6. CSENDES BÉKESSÉG	NAGYMAMA	LEGENDA	DICSVÁGY
7. PUSZTULÁS	AZ APA	CSIZMÁK	BŰN A CSALÁDI BOLDOGSÁG ELLEN

IRODALOM:

- GÖRÖMBEI András: A gyerekkor: rejtett válasz a sematizmusra. Beszélgetés N.P.-rel. ALFÖLD, 1977. 7. sz. pp. 43-48.
- HEINRICH Gusztáv: A bolygó zsidó mondája
Bp, 1920. Olcsó Könyvtár 1947-1952. sz.
- NÁDAS Péter: Egy családregény vége /regény/
Bp, 1977. /Szépirodalmi Könyvkiadó/
- SZEKRÉNYESY Julia: Beszélgetés fiatal írókkal:
Nádas Péter ÉLET és IRODALOM, 1972. 9. sz. p.7.
- Szent Biblia /ford.: KÁROLI Gáspár/
Bp, 1970.
- SZÖRÉNYI László: Nádas Péter /Pályakép/
MOZGÓ VILÁG, 1978. 1. sz. pp. 53-58.

Szigeti Csaba:

NÁDAS PÉTER: LEIRÁS

Nádas Péter új kötetének írásai 1969 és 1975 között íródtak, s így érthető, hogy több novella - de különösen kisregénye, a Szerelem - vérségi kapcsolatban áll az 1972-ben befejezett Egy családregeény vége c. művével. Tul. azon, hogy a Leirás magában hordja a családregeény erényeit-eredményeit, a két kötet egymást is megvilágítja: reflexfények vetülnek egyikről a másakra. A szerző írásaiban már korábban is fel-felbukkant Spinoza, Hegel egy-egy gondolata, a jelen kötetben Freud, Bergson, a zsidó és keresztény misztika: de Nádas végső soron empirista. Szándéka szerint a megfoghatót keresi makacs könyörtelenséggel, az elemi egységet, a zéró-pontot. Nem stilizál: antropológiai-flozófiai kiindulása próza az övé, de konkrét. E kötetének idézőjeles "hősei" - akár csak a családregeény figurái - a történelmet elszenvető emberek, akikben vagy létük lényegének keresése munkál, vagy a helyzetmegjelölés, az állapotrajz rögzítésének kényszere. Írásai eszerint rajzolnak ki két szövegtípust: a tudat, a szellem utjainak-tévtutjainak keresését és a leirását.

A kötet nyitó műve /Élveboncolás/ e kétféle szellemi magatartásmód közös gyökerét mutatja fel egy női akt-modell látványának értelmezésében. "Engem az a néhány pillanat izgat. Á senki földje a felöltözöttség és a meztelenség pózai között. A már nem és a még nem - a között."

A történelem vibráló holtpontjai. " Nádas hőseinek elveszettség-tudata, bizonytalanságérzete innen ered: e holtpontról az ember- és az emberiségtörténetet mint az eseménynélküliség históriáját szenvedik el. A holtpont tere és ideje mult és jelen közé szorult: e nézőpontból a mozgás csak látszat, s ami valóságos, az a tarkaság alatti mozdulatlanság. Nádas Péter elvesztett multidő és el nem ért jelen között létező hősei e helyzet végső következményeit akarják levonni, önnön lényegüket kutatva megfoghatatlanná vált terükben és idejükben. A beidegződött civilizatorikus-történelmi reflexek, az esetlegességek lebontása, a személyiség redukciója útján jutnak el a hegeli konkluzióhoz: "... a személyes én egy képzelt szubjektum, amelyre a tartalom mint akci-dens és állitmány vonatkozik."

Az akcidentális történések és a személyiség belső hordalékának lebontása, az Én önmagával való azonosságának keresése legkiérleltebb módon a Szerelemben jelenik meg: a kisregényben tér és idő megszűnik, a szilárd pontok, fogódzók eltűnnek, a tudat egy kiüresedett Én mélyére zuhan. A mélység mérhetetlen. /Nem lehet nem észrevenni a közös gondolati magot a családragény és a Szerelem között! "Nincs idő! ez a tévedés, idő nincs!" - kiáltja ott a nagyapa, s a zuhanás időtlen állapota teszi értelmezhetetlenné unokája számára a történelem egészét; ugyanez a mondat itt, a kisregényben is elhangzik: ha a valóságos Én lényege a semmi,

s zuhanásában ezzel a képzelt szubjektum is azonosul, akkor "nincs idő". Ebben a de profundis-állapotban az Én - konvencionális, történeti-kulturális segédegyenesei híján - tudatmozgássá válik: a gondolkodás üres kategóriái, a csupasz fogalmak, a logikai lépéssorozatok a semmi határtalan egységét és azonosságát őrlik. A keresés, az Én redukciójának vége a személyiség zéró-pontja. S tegyük hozzá kesernyésen: ez a keresett elemi egység, a megragadható.!?

A "leiró" novellák a gondolkodás hamis fogalmait lomtárba vetik vagy legalábbis tudatosítják a kategóriák hamisságát: az Énben fel nem lelt archimédeszi pontot rajta kívül keresik. Ezért telítődnek tér- és időkoordinátákkal, a körülmények, a személyiség helyszinrajzaival. Nádas itt a közvetlenül adottat, az érzékelés szintjét jegyzi, akár a gyermek. Szin, faktura, illat alapozza meg a világ kozmológiáját. A leltár mindenekelőtt pontosságra tör: a részletek, a tört esetlegességek, az elvesztett személyiség, a felettes Énné kövesedett bűntudat kimerevedett diszleteit írja, a konvenciókkal telemezelt paravánokat. Amint a szerző az elemi érzékelés adatait ontológiai síkra vetíti, az ember civilizációs alaphelyzetének, a szorongás, a félelem, a kiszolgáltatottság, az esendőség "condition humaine"-jének ábrái vetülnek a kihült diszletekre /Ma, Minotaurus, Leirás/. A lebontás, az analízis itt is az üresség felé tart.

Hogyan lesz e szigorral végiggondolt kettős redukcióból művészi próza, olvasmány? Az ábrázolás sajátos technikai eszközeit Nádasnál maga a világkép érlelte ki, s az író műveinek feltűnő, kortársaitól elhatároló sajátossága az a közvetlen megfeleltetés, ami a próza nyelvét, a szövegszervezést a létértelmezés axiómáival összekapcsolja. Emeljük ki két alapvető eszközét! Nádas írásainak /legerőteljesebben tán a Minotaurusnak/ nyelvi szövete teli van egyforma vagy hasonló mintázatokkal. Mondatok, szövegrészek bukkannak fel újra és újra, hol változatlanul, hol módosítva, szekvenciaszerűen visszavisszatérnek a variációs ismétlés törvénye szerint: s ezzel megszünik a művek időbeli linearitása, folytonossága, mintha az események egyetlen időpillanatban kerülnének együvé. Ám az így teremtetett nyelv a személyiség belső szerkezetét is leképezi, tul a "nincs idő" gondolatának érzéki ábrázolásán. "Motivumok születnek és halnak. A születő és haló motivumoknak bizonyos variációja embernek neveztetik az emberi variáció által. ... De az egész: azonos dolog ritmikus, variatív ismétlődése." És a lassítás technikája! a holtpont, az én-történet mélyrétegének lassu ritmikája! Mintha Sheryl Sutton félórás mozdulatainak, gesztusainak koreográfiáját játszanák Nádas Péter hősei elveszettségük misztériumszinpadán. S mert ez a prózaelképzelés nem enged meg "lazaságokat", e technika használata bravúrosan biztos. Az írások erősen intellektuális, néhol enigmatikus jellege is a kon-

cepció szükséges velejárója. Ami az egyes írások esztétikai hatásának különbségeit illeti, nem véletlenül használtam a "szöveg" megjelölést. Ugy érzem, ezeknek az írásoknak alig van műfaji irányítottságuk, s csak terjedelmi szempontból nevezhetők novellának, kisregénynek stb. Ezért csak a Minotaurus, a Leírás és a Szerelem nevezhető egyértelműen remekműnek.

Hogy Nádas Péter új kötetében milyen biztosan kezeli korábbi írásainak eredményeit, s hogy milyen egyenletes írói teljesítményt nyújt, azt jól mutatja írásainak hatása. A Szerelem olvasása közben mármár elviselhetetlen görcs fojtogatja a torkot: felemelkedni a kábitószeres mámor mélyéről, élnünk sötétjéből a konvenció-világba, a beidegződött segédegyenesek, a tapintható tárgyak világába! A kötet utolsó, leg-rövidebb írása /Ut/ épp hétköznapisága révén fel-szabadító. Jelzi, hogy nem reménytelen az "állítmány", az akcidentális, esetleges világ, az ébrenlét konkrét-ságának értelmezhetősége és értelmessé tétele.

/Szépirodalmi, 1979./

Polyák Ildikó:

JAMES THURBER:

PREBLE UR MEGSZABADUL A FELESÉGÉTŐL

Preble ur pocakos, középkoru ügyvéd volt Scarsdale-ben. Mindig bolondította a titkárnőjét, hogy szökjön meg vele. "Szökjünk el együtt" - mondta diktálás közötti szünetekben. "Rendben" - felelte a nő. Egy esős hétfő délutánon, Preble ur a szokásosnál komolyabban gondolta a dolgot.

- Szökjünk meg együtt - javasolta.

- Rendben - mondta a titkárnő.

Preble megcsörgette zsebében a kulcsait és kinézett az ablakon.

- A feleségem boldog lenne, ha megszabadulna tőlem - mondta.

- Hajlandó lenne elválni? - kérdezte.

- Nem hinném.

A titkárnő nevetett:

- Akkor magának kéne megszabadulnia a feleségétől.

Preble ur szokatlanul csendes volt az aznap esti vacsoránál. Ugy félórával a kávézás után megszólalt, anélkül, hogy felnézett volna az ujságjából:

- Menjünk le a pincébe!

- Minek? - kérdezte könyvébe temetkezve az asszony.

- Ó, nem is tudom. Már nem járunk le a pincébe. Ugy, mint régen!

- Emlékezetem szerint, mi soha nem mentünk le - mondta Prebléné. - Nem borulna fel a lelki egyensúlyom, ha ezután se járnék le.

Preble néhány percre hallgatott:

- De ha már kértelek, nekem biztos sokat számít - kezdte.

- Mi ütött beléd? - kérdezte a felesége. - Hideg van odakinn és semmit se lehet csinálni.

- Összeszedhetnék néhány széndarabot, - szólt Preble: - és kitalálunk valami játékot.

- Nem akarom - mondta a nő. - Azonkívül, olvasok.

- Ide figyelj! - Preble ur felállt és fel-alá járkálva beszélt: tovább. - Miért nem jössz le a pincébe? Lent is olvashatsz, ha ez a probléma.

- Nincs elég világos és különben is, nem fogok lemenni. Jobb, ha beletörődsz!

- A mindent! - morcogott Preble, a szőnyeg szélét rugdosva. - Más feleség lemegy a pincébe. Miért pont te nem akarsz semmit csinálni? Holtfáradtan érek haza az irodából és te még a pincébe se jössz le velem. Az égbe is - nincs messze - nem moziba hívtalak!

- Nem akarok menni! - kiáltotta Prebléné.

A férje leült a kanapé szélére.

- Rendben, rendben - hajtogatta. Felkapta az ujságot.

- Legalább hagynád, hogy kifejtsem. Ez - afféle meglepetés.

- Befejeznéd végre ezt a témát? - kérdezte Preble aszszony.

- Nézd, - ugrott fel hirtelen a férfi - elárulhatom az igazságot, a sok mellébeszélés helyett. Meg akarok szabadulni tőled, hogy feleségül vehessem a titkárnőmet. Van valami rossz ebben? Naponta előfordul. A szerelmet nem lehet feltartóztatni ...

- Ezt már megbeszéltük - szólt a nő. - Nem kívánom ujrakezdeni.

- Csak azt akartam, hogy tisztán lásd a helyzetet. De neked mindent szó szerint kell vened. Istenem, azt hiszed, hogy tényleg le akartam menni és valami ostoba játékba kezdeni?

- Egy percre se gondoltam - mondta Preble-né. Elejétől fogva tudtam, hogy el akarsz ásní lenni.

- Most mondod - miután én elárultam. De sohasem jutott volna eszedbe, ha nem beszélek.

- Nem elmondtad, hanem én szedtem ki belőled - folytatta. - Különbben is, én mindig két lépéssel előre tudom, hogy mire gondolsz.

- Egy kilométeren belül se vagy - vágott vissza a férj.

- Tényleg? Már abban a pillanatban tudtam, hogy meg akarsz ölni, amikor beléptél a házba ma este - szólt és mereven bámult a férjére.

- Na, ez azért már tulzás - mondta Preble, meglehetősen bosszusan. - Semmit se tudtál. Utóvégre, nekem is csak néhány percre jutott eszembe.

- De tudatalatt benned volt. Gondolom, az a kis akta-kukac nő bujtott fel.

- Nem kell gunyolódnod. Rajta kívül még számos emberem van ilyen munkára. Ő semmit sem tud erről. Nem avattam be. Azt akartam neki mondani, hogy elutaztál látogatóba a barátaidhoz és ott leestél egy szikláról. Azt szeretné, ha elválnék tőled.
  - Nevetséges. Ez nevetséges. Eláshatsz, de nem vagyok hajlandó válni.
  - Tudja! Megmondtam neki. Azaz - azt mondtam, hogy soha nem válhatok el.
  - Óh, valószínűleg azt is közölted vele, hogy elföldelsz.
  - Nem, ez nem igaz - tagadta Preble, méltóságteljesen. - Ez ránk tartozik. Egy léleknek se árultam volna el soha.
  - Elpletykáltad volna az egész világnak, ne hazudj - mond Preble-né. - Ismerlek.
- A férfi kifujta a füstöt és felsóhajtott:
- De jó lenne, ha már a föld alatt lennél és vége volna ennek az egésznek.
  - Nem gondolsz arra, hogy elkapnak, te örült? Az ilyeneket mindig elfogják. Mért nem mész aludni? Csak felbosszantod magad ilyen semmiségen.
  - Nem fekszem le - szólt Preble ur határozottan. - El foglak ásní a pincében. Elszántam magam. Nem tudom, hogy fejezhetném ki magam világosabban.
  - Hallgass, - kiáltott fel az asszony és ledobta a könyvét - elégedett leszel és befogod végre a szádát, ha lemegyek a pincébe? Lesz már végre egy kis nyugalom, ha lemegyek a pincébe? Akkor békén hagyysz?

- Igen - felelte Preble. - De te elrontod az egészet ezzel a viselkedéssel.

- Persze, én mindent elrontok. Épp egy fejezet közepén hagyom abba az olvasást. Sose fogom megtudni a végét - de ez neked semmi.

- Én akartam, hogy olvasd ezt a könyvet? - kérdezte Preble. Kinyitotta a pinceajtót. - Tessék, te menj előre.

- Brrr - borzongott meg az asszony lefelé menet. - Hideg van itt! Gondolhattad volna, ebben az évszakban! Más férj nyáron temette volna el a feleségét.

- Nem lehet az ilyesmit időzíteni - mondta Preble ur. - Csak késő ősszel szerettem meg ezt a lányt.

- Más már régen beleesett volna. Évek óta ott van. Mért pont te engedsz minden férfit magad elé? Jézusom, itt kősz van! Mi van a kezekben?

- Ezzel a lapáttal akartalak fejbe vágni - szólt Preble.

- Igen? Hát, erről mondj le. Épp itt, mindennek a kellős közepén akarod hagyni ezt a bizonyítékot, hogy az első, itt szaglászó detektív megtalálja? Menj fel az utcára és keress valami vasdarabot - valamit, ami nem a tied.

- Igazad van - egyezett bele Preble ur. - De nem találok semmit az utcán. A nők azt hiszik, hogy mindenhol van vasdarab.

- Ha jó helyen keresel, találsz - mondta a feleség.

- És ne maradj sokáig. Meg ne állj a trafiknál! Nem akarok ebben a hideg pincében állni egész éjjel a fagyhaláláig.

- Rendben - indult el Preble ur. - Sietek.

- És csukd be az ajtót magad mögött - kiabált utána Preble-

PAUL FOURNEL NOVELLÁI

Fordította:

Sörös Anna

A türelem

Adeline nagyanyjának volt egy rögeszméje: nem akarta belátni, hogy az idő mulik. Ugy tett, mintha nem látná, hogy a falu utcáit aszfalt borítja, mintha még nem találták volna fel a farmernadrágot, és mintha a házak még mindig nem volnának fűtve.

Ugy nevelte az unokáját, ahogy őt magát nevelték, így hát biztos volt abban, hogy nem követ el hibát, és hogy a kislány legalább úgy fog felnőni és megöregedni, mint ő, amit egyébként egészen jónak talált.

Adeline iskolába járt, bevásárolt, segített a konyhában, foglalkozott a leckéivel, szerdán a kertben játszott, lencsét és babszemeket ágyazott nedves vattába, tejet öntött a macska tányérkájába, meghívta a barátait a születésnapjára és brióst evett a vasárnap délelőtti nagy mosakodás előtt.

A házban nem volt fürdőszoba. Adeline minden nap a csapnál mosakodott meg gyorsan, a konyhában - itt töltötték a nap legnagyobb részét - és vasárnap volt a "nagy mosakodás".

A nagymama előhozta a kamrából a bádog szobakádat és letette a földre. Rászerelt a csapra egy gumicsövet

és úgy használta, mint egy zuhanyt, Adeline meztelenül, egyenesen állt és becsukta a szemét a hajmosás alatt, aztán egyedül megmosakodott, mániákus szorgalommal és lelkiismeretességgel. Szerette az illatát a nagy marseillei szappannak, amit két kézzel fogott, hogy a hasát dörzsölje vele, szerette a durva mosdókagyló fölé hajolva nyitni-zárni a csapot, és szerette a kádból kifröccsenő vízcseppeket, amelyek a padlón csillogtak.

Amíg mosakodott, nagyanyja felsorakoztatta tiszta ruháit a pehelydunnára az ágyon. Adeline minden vasárnap teljesen átöltözött, ez volt a szabály. Mire az öregasszony visszajött a konyhába, Adeline már készen volt. Maga köré csavart egy nagy fehér frottirtörülközőt, aminek olyan szaga volt, mint a rétnak, és megszáritkozott.

Hogy meg ne fázzon és be ne piszkolja a lábát, nagyanyja megtörölte a hátát és aztán bevitte a szobába, egészen az ágyelőig, a tükrös szekrény elé.

Október volt és két hete újra elkezdődtek a hideg esők; még váltakoztak hosszú, napos időszakokkal, de Adeline már téli ruháit hordta. Nagyanyja úgy öltöztette, ahogyan őt öltöztették gyerekkorában, s ahogy még most is öltözik.

Adeline előbb belebujt egy nadrágba és egy flanel-trikóba /ez egy meleg alsóruha, amit csak télen hordanak/; erre felvett egy vászon inget, empire fazonu, szögletes kivágással, himzett kantárral. Aztán nagyanyja felemeltette vele a karját és rácsusztatott egy hátulkötös,

rószaszin zsávoly ruhaderekat. "Hogy védje a vesét" - mondta.

Sosem szorította meg a kötőket, és Adeline minden nehézség nélkül meg tudta forgatni dereka körül a ruhadarabot. Sohasem volt az az érzése, hogy védve van, de ... az ember nem száll szembe a nagyanyjával.

Adeline iskolatársai nagyon csodálkoztak. Megérintették a hasát és megcsodálták, hogy e kaloda elle nére is tud bukfencezni.

Legfőlültre felvette a ruháját, egy egyszerű szürke ruhát, amit elől egy lágy kis övvel megkötött. Felhuzta a zokniját és a szandálját.

Ezután a nagymama már nyújtotta is a kötényt, amelynek egész héten szolgálnia kell az iskolában és otthon. Adeline szerette a kötényeit, különösen ezt a kockásat, a vaslás ráncjaival, két lapos zsebével.

Megnézte magát a tükörben.

- Szép vagy - mondta, mint minden vasárnap, a nagymama. Adeline rámosolygott a tükörképére.

A két nő visszament a konyhába, és egymásra vetette az első feszült tekinteteket.

Ez a szokásos vihar pillanata volt.

A nagymama levette a piszkos kötényt a csap melletti szék támlájáról. Adeline felkiáltott: "Nem." - és a bejárati ajtó felé igyekezett. Kiment, és ahogy csak bírt, végigrohant az utcán. A nagyanyja mögötte futott, kezében a régi köténnyel.

Az öregasszony kezdettől fogva mindig azt akarta, hogy vasárnap vegye még fel a régi kötényt az ujra,

hogy az hétfő reggel az iskolában makulátlan legyen. Adeline gyűlölte ezt és vasárnaponként szeretett szép lenni.

A kislány ökölbe szorított kézzel rohant el a hentes előtt.

Megpróbálta meggyőzni, megmagyarázni neki, hogy ez örültség. Megígérte, hogy vigyáz, nem piszkolja be és nem gyüri össze...

A cukrászda elé ért és tett egy kis kitérőt, hogy elkerülje a kint várakozókat. Thérése, a pajtása intgetett felé. Maga mögött egyre közelebből hallotta az öregasszony lépteit. Nagyanyja mindig így tett a lányával is és nem fog változtatni rajta.

"Az én koromban - volt az egyetlen magyarázat - már tudja az ember, mit csinál."

Adeline elérte a városháza lépcsőjét, felugrott az elsőre, és az öregasszony keze ekkor csapott le a vállára.

Adeline hátrafordult. Nagyanyja vörös volt, mint a főtt rák, lihegett, homlokáról folyt a veriték, szája hatalmasra kinyílt, melle úgy járt, mint egy fujtató. Ereje végén járt.

Szó nélkül odanyújtotta a kislánynak a fekete kötetnyt. Adeline belebujt, begombolta a piros gombokat és megkötötte magán a harmadik övet is.

Egymás mellett mentek hazafelé.

Adeline a szeme sarkából nézte nagyanyját. Az öregasszony még lihegett, és elő kellett vennie a zsebkezdőjét, hogy megtörölje a homlokát. "Nem is olyan régen

még - gondolta Adeline - sokkal kevésbé volt piros.
Tul kövér." Mosolygott és féllábon ugrált.

Mult vasárnap még a cukrászda előtt elkapta,
jövő héten kihuzza a templomig, és jövőre már ugy öl-
tözhet, ahogy akar.

A tölgy

Jeannette baba a hátsóján üldögélve nézte, amint bátyja, Sébastien lemászik a tölgyről. A kisfiu felmászott a legmagasabb ágra, arra, amelyik pont akkora volt, mint a galambduc, elengedte magát az ürességbe és röptében elkapta a kötelet, ami egy csigán lógott, a csűrre akasztva. Azon aztán lecsuszott a földre.

Hugára még csak rá se pillantva, fáradhatatlanul folytatta körforgását.

Jeannette baba, teljesen elbűvölve, le nem vette róla a szemét.

Hogy utánozza, kis karjaival átölelte a fa törzsét, arcát és lábujjait a kéreghez dörzsölte - és ottmaradt, a földbe gyökerezve.

Hamarosan már semmi sem érdekelte, csak az a csigára akasztott kötél.

Alig kelt fel, megnézte, alig állt fel az asztaltól, sietett az udvarba.

- Légy egy kis türelemmel - tanácsolta az apja,
- nemsokára te is fel tudsz majd mászni.

Jeannette baba semmi szín alatt nem akart engedni, ez volt élete első igazi vágya. Találni akart valami megoldást, azonnal, és azonnal hozzá is fogott.

Mindent tudva anélkül, hogy valaha is tanulta volna, Jeannette baba ismerte a makkok titkát. Kiválasztotta a legnagyobbat, mutatóujját amilyen mélyre csak bírta, bedugta a földbe és elültette a makkot.

Aztán betömte a lyukat és ráült.

Ha nem tud felmászni a tölgy tetejére, hát vele együtt fog megnőni.

Kedvesség, gyengédség, fenyegetés, ütés, semmi sem tántorította el. Elviselte a hideget, az esőt, a januárokat és augusztusokat, túlélte, és a tölgy növekedett.

Tekintetét a csigára szögezte és még csak azt sem érezte, milyen türelmes.

Bátyja még sokáig folytatta mutatványát a földről az ágra, az ágról a kötélre és a kötélről a földre. Mikor elhaladt a huga előtt, szemrebbenés nélkül csak vállat vont. Mindössze ezzel bővítette ki a szertartást.

Ismét eltelt néhány évszak.

Minden ősszel érezte, amint lehullanak alóla a levelek, minden tavasszal érezte combja és feneke az első rügyek szurkálásait.

Szülei, akik egyszerű, melegszívű emberek voltak, úgy gondolták, hogy ez csak futó szeszély, és elhátározták, hogy meghajlanak makacssága előtt és napjában háromszor táplálják.

Egy villába dugott kenderkötél segítségével Jeannette baba felhuzott egy fonott kosarat, tele élelemmel. A gazdasági levegőtől jó étvágya lett.

Később mégis megelégte a kötélhuzást. A lenről jövő táplálék kérlelhetetlenül a földhöz kötötte, így inkább arra szokott rá, hogy friss levelekkel táplálkozzon és rovarokkal, amelyeket utközben kapott el.

Hónapokig hiába csapkodott kezével a levegőben, de nemcsokára már ügyes lett, sőt addig is eljutott, hogy néhány fogást rögtön a nyelvével és a szájával is meg tudott csinálni. Szinte dőzsölt, mikor beesteledett és felszálltak a felhőnyi szunyograjok.

Jeannette babából röviden Jeannette lett, majd kis Jeanne, aztán "a vén bolond Jeanne", majd "a hülye Jeanne"...

Apja és anyja meghaltak, és a bátyja vette át a farm igazgatását. Jeanne nagyon haragudott rá, amiért már nem mászik fel a fára és nem ereszkedik le a kötélen. Amikor bátyja elhaladt a tölgy alatt, Jeanne szidalmazta:

- Gyáva patkány! A sárba ragadtál, semmirekellő. Azt hitte, hogy repül és most megfeneklik!

És nevetett, szemét az égre emelve.

Megemelkedett helyzete - úgy vélte - kivételes tisztánlátással ruházza fel, és ontotta a bölcsességeket, amelyek úgy pattantak ki belőle, akár az uj rügyek a fákon.

És elérkezett a nap, amikor már egyáltalán nem akarta megérteni a lenti világot. Érezte, hogy azoknak a szemében, akik a vasárnapi mise után mutogatják őt a gyerekeiknek, legszebb tulajdonsága az állhatatosság.

Ettől a naptól kezdve megszűnt benne a kétely, és egy kicsit biztosabban megtámaszkodott odafönn.

Fája növekedett és fenséges, nagy, erős lett, ezrével szórta szét a makkokat és minden évben egy kicsit nagyobb árnyékot adott.

Jeanne megöregedett.

Haja megőszült, fogai inogtak inyében; már nem hirdette az igazságot, mert félt, hogy nem hallják meg. Háta meggörbült, minden zápor és minden hőésés kin és szenvedés volt számára. De elviselte.

Végül eljött az idő, amikor a legmagasabb ág elérte a csiga szintjét.

Jeanne szemében szinte ördögi fény gyult.

Ugrani akart, de moccanni sem birt.

Egy könnycsepp fénylett vöröslő szemhéján.

Harcolt a reumával és az ízületi bajokkal, be-
rozsdásodott, recsegett-ropogott, megmerevedett.

A kin urrá lett örömen, de kitartásán nem. Lábai olyan gyengék voltak, hogy minden maradék erejét karja-
ira összpontosította. Felkapaszkodott két ágra és meg-
himbálta magát.

Erőtlen karjai megszorították a kötelet.

Az elhasznált, fölösleges, inkább hanyagságból,
mint szándékosan kinthagyott kötél engedett Jeanne ki-
csike súlya alatt.

Jeannette baba elterült a földön a tölgy lábánál;
a fa egy pillanatra megingott, s néhány szem makkot
szórt a hátára.

Szürke gyermekkor

Madeleine hétéves volt, mikor Mme Wassermann meglepte, miközben egy halott madarat simogatott.

A Saint-Vincent-i uton sietett haza az iskolából, félve egy újabb vihartól, és hirtelen megállt az árokparton. Mme Wassermann már messziről felfedezte és leszállt a biciklijéről.

A kislány bal tenyerében tartotta a galambot és a jobbal simogatta. A holttest szürke fejecskeje hüvelyk- és mutatóujja között lógott.

Madeleine egy tócsába tette az iskolatáskáját és fekete köpenyét nem kimélve leült az átázott árokpartra.

A szél épp elült, és úgy tűnt, a felhők majdnem a falu háttetőire ereszkednek le. Az aszfalt szürkén csillogott. Mme Wassermann megállt az út másik szélén, kezével tartotta a biciklijét, Madeleine pedig lenézett a galambra.

- Tedd le az árokba! - kiáltotta az öreg hölgy.

Madeleine gyűlölte őt. Az iskolában mindenki tudta, hogy egy aljas boszorkány, aki megeszi a gyerekeket és háborukat robbant ki; a férje belebetegedett a boldogtalanságba, a fia pedig még idejében megszökött otthonról.

- Tedd le, mert piszkos!

A kislány felnézett, úgy, mintha meg akarná dermedni az öregasszonyt, becsusztatta a galambot a köpenyébe és elfutott.

A meztelen lábacsok fel-felemelték a köpeny alját, és a kis fekete árnyék eltűnt a park egyik rögtön jobbra forduló sétányán.

- A táskád!

Madeleine nem maradt a kavicsos sétányon, nem akarta, hogy az öreg nő biciklin üldözőbe vegye. Inkább oldalt ment, egy kis döngölt földuton, ami elrejtette a tekintetek elől. Elment a magas, borostyánnal benőtt fal mellett.

Az eső egy negyedórája állt el, és a víz csepegett a fák lombjáról. Újra feltette a kapucniját, fejét behúzta a vállai közé és lassított.

Az ég olyan borult volt, hogy a lombok alatt szinte éjszakai sötétség lett.

Madeleine elért odáig, ahol az út belevész a fűbe. Elővette menedékéből a galambot, hogy könnyebben mozoghasson, és széthúzta a cédrus lehajló, nehéz ágait. A nedves fű apró, kerek cseppecskékkel pettyezte fekete lakkcipőjét.

Ráfordult egy másik ösvényre, amely elvezette a kunyhójához.

Ez egy kocsiszin volt, amelyet régebben a kertész használt. A falakról lepattogzott a szürke festék, a repkény benőtte az ablakot, de úgy egészében erősnek látszott, és a bejárati ajtón vadonatu zár volt, amely úgy csillogott, akár az arany.

Előtte egy ottfelejtett zöld fapad állt. Madeleine leroskadott rá. Levette a kapucniját, megrázta hosszú haját és a halott galambot letette maga mellé.

Behunyta a szemét és felsóhajtott.

Szürke gyermekkorra volt.

Amint a felnőttek halk beszélgetéseiből azóta a mise óta százszor is hallotta, elvesztette a mamáját, de nagyon jól tudta, hogy hiába is keresné.

A nagynéni, aki magához vette a temetés után és nővérével együtt beköltöztette őket nagy házába, gyakran mondogatta: "Nehéz gyerek." "Nehezet" mondott, de "furcsát" gondolt. Mintha nem lepte volna meg egyszer a kertben hanyatt fekvő virágágyban, halottnak tettetve magát.

Madeleine az első naptól kezdve nem bírta elviselni a házat. Nagynénje kijelölt neki egy nagy, kertre nyíló szobát. Madeleine gyűlölte a hatalmas ablakot, amit nem tudott egyedül kinyitni, gyűlölte a márványkandallót, csukott szemmel élt, hogy ne lássa a tapéta csikozását, kicsire összehúzta magát a duplaágyban és a leckéjét csak a konyhaasztalon volt hajlandó megcsinálni. Végeláthatatlanul hosszúra nyultak az éjszakák, mikor nem hallotta nővére lélegzését a szomszédos ágyból, és az éjszakai virrasztás hosszú órái nappalaiból is száműzték a lelkesedést.

A nagynéni aggódott, az orvos diagnosztizált: Madeleine fél.

Hogy kielégítsék vágyát a csendre és szükségét a nyugalomra, nagynénje nekiadta a kis kunyhót a parkban. Új zárat tettek rá, amihez csak Madeleine-nek volt kulcsa. A kislány itt otthon érezte magát. Minden nap, iskola után ide huzódott két órára és itt rendezgette a gyűjteményét.

Fel kellett állnia a padról, hogy köpenye zsebéből elővehesse az aranyozott kulcsot.

A kunyhó ajtajához ment, lábujjhegyre emelkedett és becsusztatta a kulcsot a zárba. Kétszer megfordította és visszament a padhoz. Kinyitotta a kapcsot, ami a köpenyt a nyakán szorosra fogta, leoldotta mályvaszinű sálját és befedte vele orrát és száját. Teljes erőből megszorította és megkötötte a tarkóján.

Végtelen gyengédséggel ismét tenyerébe fogta a galamb holttestét.

- Gyere, szép halott madár - mormolta a kendőn keresztül.

Vett egy nagy levegőt, visszatartotta a lélegzetét és kinyitotta az ajtót.

Amint belépett, lábával becsukta, és a galambot letette az asztalra. Hányingere támadt és reszketés borzongatta a köpenykét. Legyűrte undorát és elvégezte javainak szokásos leltározását. Soha nem ment volna el anélkül a kunyhóból, hogy meg ne nevezné gyűjteménye minden darabját. Volt ott egy csokornyí száraz falevél, elszáradt növény egy repedezett földdel teli cserépben, csupasz ág, kavics, egy kecske koponyája, egy hanglemez és egy könyv, amit még nem olvasott ugyan, de olyan szép a címe: "A halott számár és a lefejezett asszony" - nyárra már elég jól fog tudni olvasni, majd hozzákezd. De gyűjteményének ezt az első részét szinte értéktelennek tartotta azokhoz a gyöngyszemekhez képest, amelyek az asztalon sorakoztak.

Megnézte a kiszáradt, piros halat.

- Halott hal.

Aztán az új jövevényt.

- Halott galamb.

És végül a macskáját.

Egy hatalmas seb volt a fején és az egyik első lába el volt törve. Mellette egy barnafoltos kő feküdt. A holttest már napok óta itt volt és kezdett oszlan. Emiatt a szag miatt tette magára a sálját, mint egy álarcot.

Kitartóan nézte és azt mormolta:

- Halott macska.

Aztán hirtelen felkiáltott, mintha valami vádat akarna megelőzni, egyszerre kiadva a tüdejében visszatartott levegőt:

- Alig lélegzett!

Sarkon fordult, kiment, becsapta az ajtót és vett egy mély lélegzetet. Arca kivörösödött. Egy hirtelen mozdulattal legyűrte nagy gallérját. Mikor már rendesen lélegzett, kétszer ráfordította a zárat, zsebre tette a kulcsot és elindult a ház felé.

A hátsó uton ment és közvetlenül a konyhába lépett be. A szakácsnő rögtön jelentette, hogy nagynénje a rózsaszín szalonban várja. Arckifejezéséből Madeleine megértette, hogy valami baj van készülében.

Arra még szakított magának időt, hogy körülmenjen a hosszú asztal körül, ujját a peremén végigfuttatva, aztán anélkül, hogy eszébe jutott volna a köpenyét levetni, belépett a szalonba.

Nagynénje a diványon ült, az állólámpa fényében. Egy képes ujságot lapozgatott.

Mikor meglátta a belépő kislányt, felállt. Aztán lehajolt, hogy felvegye maga mellől az iskolatáskát.

- Madeleine, itt van a táskád. Ugy látszik, az iskolából hazajövet otthagytad egy árookban.

Madeleine közönyösen nézte a táskáját, aztán felnézett a nagynénjére.

- A könyveid és a füzeteid átáztak.

Egyenként kivette és a diványra dobta őket. Használhatatlanok lettek. Madeleine mozdulatlanul nézte.

- Madame Wassermann hozta vissza.

A nagynéni undorodva ejtette a táskát a szőnyegre.

- Lemész a faluba és megköszönöd neki.

Madeleine le sem sütötte a szemét, csak nemet intett a fejével.

- Vette a fáradságot és felbiciklizett ide, meg kell köszönnöd neki.

Madeleine ismét megrázta a fejét.

A nagynéni egy percre elhallgatott, hátha megváltoztatja a véleményét. Nem változtatta meg.

Madeleine lesütötte a szemét, hogy megnézhesse a vastag szőnyegbe süppedt cipője orrát, aztán nagyon gyorsan felpillantott.

A nagynéni haragosan felkiáltott:

- Elmész, vagy megbüntetlek.

Madeleine hevesen rázta a fejét, hosszú fekete haja az arcát csapkodta. Olyan indulat volt a mozdulatában, hogy a néni megenyhült.

- Augustine elkísér.

Madeleine szinte megrészesgült saját mozgásától.

A nagynéni a fejére tette a kezét, hogy megállítsa.

- Inkább a nővéreddel mennél?

Madeleine összeszorította az állkapcsát, összeráncolta a szemét, tekintetét a nagynénjébe mélyesztette és nem válaszolt. Egy hosszú pillanatig csendben küzdöttek, és a néni engedett elsőnek. Csak annyit kérdezett:

- Miért?

Madeleine alig észrevehetően ujrakezdte a fejrázást.

A nagynéni magán kívül volt és elhatározta, hogy példát statuál, megfordult és kinyújtotta a kezét.

- A kulcsot.

Madeleine torkában gombóc volt, könnyek szöktek a szeme sarkába, de nem gurultak lejjebb. Széthajtotta a köpenye elejét, kivette zsebéből a kulcsot és oda nyújtotta.

A néni a szoba félhomályában csak az aranyozott kulcs visszfényét és a fekete szemek dupla szikráit látta.

Gyorsan, mintha csak szégyellné magát, elvette a kulcsot és eltüntette.

Egy könnyecsepp remegett Madeleine arcán. Nem szípozott, nem törölte le. Rövid ideig még csendben állt, aztán megfordult és elindult a szobája felé. Nem gyújtott villanyt a folyosón.

Miközben a lépcsőn baktatott, elhatározta, hogy ezentúl igazán szomorú lesz, és mindig karikás lesz a szeme.

Fk: Dr. Rácz János tanszékv.egyetemi tanár

Készült a JATE Sokszorosító Uzemében, Szeged

Engedélyszám: 320

Méret: A/5

Példányszám: 400

Fv: Lengyel Gábor

